

Utvecklingsplan för Hedemora stad med omland.

En fördjupad översiktsplan.

2010

Antagen 2009-10-20.

Förord

DET BÄSTA SÄTTET ATT FÖRUTSE FRAMTIDEN ÄR ATT SKAPA DEN!

Detta förslag till fördjupad översiktsplan syftar till att tydliggöra kommunens vision för Hedemora stad med omland. Siktet är ställt drygt 15 år framåt i tiden. Planen utgör ett underlag för beslut och fortsatt diskussion om samhällsplanering, byggande, markanvändning och utformning av offentliga miljöer. Genom återkommande revideringar kan visionen och vägen dit successivt vidareutvecklas.

Planförslaget har tagits fram på uppdrag av kommunstyrelsen i samverkan mellan olika förvaltningar och politiska partier. En s.k. ortsanalys byggd på invånarnas åsikter om staden ligger till grund för arbetet, tillsammans med medborgarenkäter, statistik, uppgifter från grupparbeten vid seminarier mm.

Ulf Hansson (s)
Kommunalråd

Gertrud Hjelte (c)
Oppositionsråd

LÄSARHÄNVISNING

Den fördjupade utvecklingsplanen för Hedemora stad med omland är indelat i tematiska kapitel. I slutet av varje kapitel listas rekommenderade åtgärder. Åtgärderna bygger på den information som finns i kapitlet, men bör inte läsas som en sammanfattning då ny information ges.

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
Fördjupning av översiktsplan	
Utvecklingsplanen – process och organisation	6
VISION och MÅLBILDER	8
RIKSINTRESSEN	10
BO och LEVA	14
Befolkning	14
Boende	14
Stadsmiljö	16
Kulturmiljö	18
Grönstruktur	22
Fritid, kultur, rekreation och turism	24
Offentlig service	24
Teknisk försörjning	26
Rekommenderade åtgärder	28
NÄRINGSLIV	30
Lokalt näringsliv	30
Arbetsmarknad	30
Handel	31
Jord- och skogsbruk	31
Rekommenderade åtgärder	
KOMMUNIKATIONER	32
Gator, vägar och bilparkeringar	32
Gång- och cykel	33
Kollektivtrafik	33
Näringslivets transporter	35
Rekommenderade åtgärder	38
RISK och HÄLSA	39
Miljö kvalitetsnormer	39
Extraordinära händelser	39
Räddningstjänst	39
Klimatförändringar	39
Översvämning, ras och skred	39
Buller	39
Djurhållning	39
Farligt gods	39
Förorenad mark	39
Luft och vatten	39
Radon	39
Folkhälsa	41
Förändringsbehov	41
Rekommenderade åtgärder	41
PLANFÖRSLAG	42
Utveckling av omlandet	42
Utveckling av staden	44
Utveckling i stadskärnan	46
KONSEKVENSER för Hedemoras utveckling	53
KÄLLOR / INSPIRATION	54

Inledning

FÖRDJUPNING AV ÖVERSIKTSPLAN

Alla kommuner ska enligt plan- och bygglagen ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. Översiktsplanen är ett handlingsprogram som uttrycker kommunens vilja när det gäller användning av mark och vatten och bebyggelseutveckling för att nå det övergripande målet att skapa en god livsmiljö. Den är också ett samlat beslutsunderlag, som belyser allmänna intressen och eventuella avvägningar mellan dessa och enskilda intressen.

Översiktsplanen är inte rättsligt bindande, men väger tungt, eftersom den framarbetas i en process som garanterar samråd och medborgarinflytande. Planen är vägledande när kommunen upprättar detalplaner och områdesbetsämnelser, men även vid prövning av bygglov och när kommunen eller andra myndigheter fattar olika beslut som rör mark- och vattenanvändningen i kommunen.

Fördjupningar av översiktsplanen kan upprättas för en del av kommunen, t.ex. en stadsdel eller en tätort. En fördjupning av översiktsplanen syftar till att visa, vilken utveckling kommunen vill se i det aktuella området. Fördjupningarna ska ses som delar av kommunens översiktsplan och gäller samtidigt som den.

Denna utvecklingsplan för Hedemora stad med omland är en fördjupning av översiktsplanen för Hedemora kommun, som visar hur staden med sitt omland kan utvecklas. Den ersätter tre äldre fördjupningar, en för Hedemora stad (1994), en för Västerby (1998) och en för Grådö (1994). Planområdets gräns förklaras av ett nära samröre mellan staden och de närbelägna byarna Västerby och Grådö. Kommunens övriga orter behandlas i den kommunomfattande översiktsplanen och därutöver kan separata fördjupningar upprättas för dem.

Den gällande översiktsplanen för Hedemora kommun antogs år 1991. Kommunens avsikt är att påbörja arbetet med en ny översiktsplan när denna utvecklingsplan antagits. Inom ramen för den kommunomfattande översiktsplanen kommer övergripande frågor som rör Hedemora kommun att behandlas mer utförligt. Kommunen ligger i en region, där det finns ambitioner om positiv utveckling, vilket uttrycks i Region Dalarnas strategidokument ”Dalastrategin”. Kopplingen till ”Dalastrategin” kommer att diskuteras i den kommunomfattande översiktsplanen tillsammans med andra frågor som belyser det regionala perspektivet.

Utvecklingsplanen för Hedemora stad med omland, däremot, behandlar frågor som är relevanta för utvecklingen av just detta område.

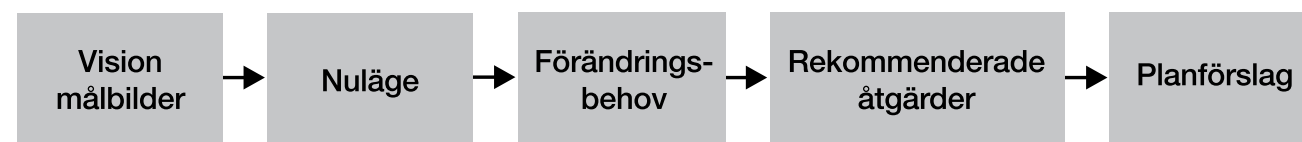

UTVECKLINGSPLANEN – process, organisation

Utvecklingsplanen har arbetats fram i enlighet med en projektplan, som kommunstyrelsen 2007-02-27 beslutade skulle gälla för arbetet. Projektplanen angav mål och strategier samt arbetssätt och organisation. Det arbetssätt som använts har inneburit att väldigt många människor varit involverade i arbetsprocessen. Det handlar då förutom politiker och tjänstemän från kommunen också om medborgare – unga och gamla - om näringsidkare, företagare, representanter för föreningar, organisationer, myndigheter m.fl.

Som underlag och *första etapp* i arbetet togs en ortsanalys för Hedemora stad fram under år 2007 enligt Boverkets metod ”Lär känna din ort”. Analysen bygger bl.a. på medborgarenkäter samt intervjuer med folk som vanligtvis inte kommer till tals i fysisk planering; barn, ungdomar, invandrare, kvinnor, handikappade samt homo- och bisexuella. Projektgruppen har fått hjälp att bli medvetna om skillnader mellan könen när det gäller livsvanor och krav på den fysiska miljön. Ortsanalysen innehåller rekommendationer på lämpliga åtgärder som kan vidtas för att stärka staden. Den är ett betydelsefullt underlag och komplement till såväl utvecklingsplanen som annat utvecklingsarbete.

Den *andra etappen* i processen skedde i form av fyra seminarier kring viktiga teman; ”Näringsliv”,

”Kommunikationer”, ”Bo och leva” samt ”Framtidsstaden”. Dessa återkommer som huvudrubriker i utvecklingsplanen. Många väsentliga frågor belystes och synpunkter framkom vid seminarierna från inbjudna representanter för kommunala förvaltningar, näringsliv, myndigheter, allmänhet m.fl. Vid seminarierna engagerades gymnasieungdomar och högskolestudenter från Lantbruksuniversitet i Ulltuna som idégivare och referenter.

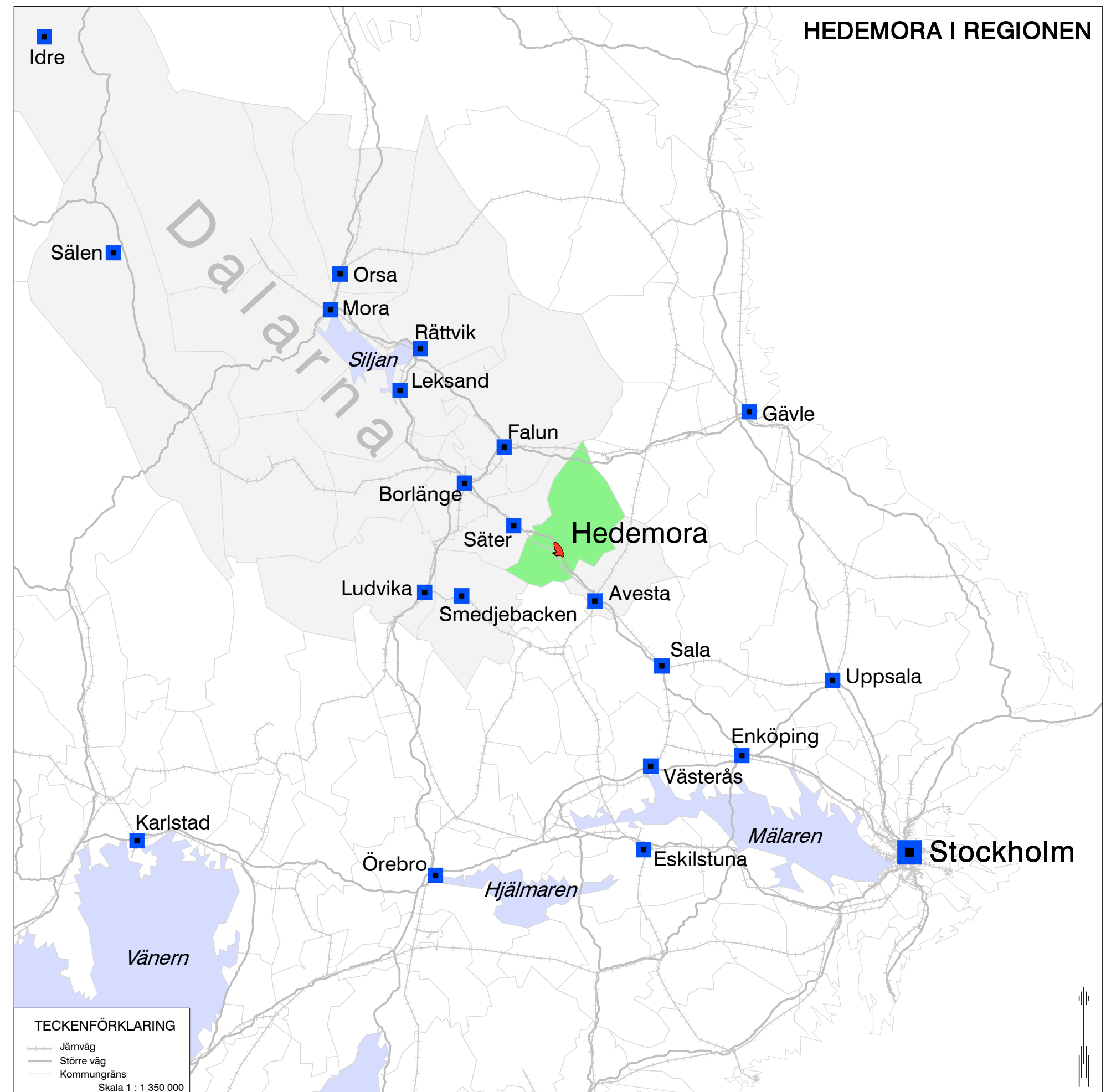
Den *tredje etappen* handlar om att med utgångspunkt från rekommendationer i ortsanalysen och från målbilderna som framkom vid seminarierna, formulera en vision för Hedemora stad med omland.

Visionen är drömmen man vill uppnå. Den formuleras i utvecklingsplanen som en rad intryck av platsen om ca femton år. Planen ger vidare rekommendationer om åtgärder för att uppnå visionen. Den utgör därmed ett underlag för beslut och fortsatt diskussion om fysisk planering, byggande, markanvändning och utformning av offentliga miljöer. Personligheterna som illustreras har syftet att exem-

plifiera hur människor av olika kön, åldrar och bakgrund har olika livsvanor och krav på sin närmiljö.

Utvecklingsplanen har tagits fram på uppdrag av kommunstyrelsen med dess arbetsutskott som styrgrupp. En projektgrupp bestående av stadsarkitekten och planingenjören, den förstnämnde senare ersatt av två olika förvaltningschefer, har i samarbete med arkitekt Ann Lindqvist, ARKALI utfört arbetet. Samverkan har skett med tjänstemän från kommunens olika förvaltningar. Ramböll i Falun har medverkat i kapitlet om kommunikationer, med illustrationer och vissa kartor samt med framtagande av planförslag. Språkform har hjälpt till med layout och tryck. (För mer utförlig förteckning av de medverkande se källförteckningen!)

Då samhället ständigt förändras och visionen behöver hållas levande för att kunna förverkligas krävs att dialogen pågår kontinuerligt. Kommunen har ambitionen att knyta budgeten till rekommendationer i utvecklingsplanen.

Den övergripande visionen för Hedemora kommun är:

”Att skapa en bygd med FRAMTIDSTRO, där människor och näringsliv UTVECKLAS.”

Genom att skapa möjligheter för en god livskvalitet och god omsorg, få människor att välja Hedemora kommun som bostadsort.

God livskvalitet innebär bl a att Hedemora kommun:

- är en ekokommun med goda boendemiljöer
- utvecklar kultur- och naturmiljön
- erbjuder bra förskolor och grundskolor i kommunen, samt en gymnasieskola med utbildning av högsta kvalitet
- utvecklar en stimulerande och positiv miljö för näringslivet.

För Hedemora stad med omland formuleras visionen vidare:

”... en vacker och levande småstad i Dalarnas historiska jordbruksbygd, med småskalig handel, kulturell mångfald och lantlig prägel. Här finns möjligheten att leva enklare, med större städers utbud inom bekvämt räckhåll.”

PARET LARSSON

yrkesverksamma som fortfarande bor kvar i villan. Barnen är utflugna. Paret har tankar på att flytta till lägenhet. Båda arbetar inom regionen. Han som bankman och hon som sjuksköterska. Fru Larsson reser kollektivt medan hennes man tar bilen till jobbet.

GYMNASISTGÄNGET

som har lämnat mopedåldern och gärna sitter på kaféer i centrum. Några repar i ett band ett par gånger i månaden. Vill gärna bo centralt. Stort behov av att kunna åka bort från Hedemora emellanåt.

HADAR MYOSHI

bor i Långshyttan tillsammans med två flyktingkompisar från Somalia. Pendlar dagligen med buss in till Hedemora för att nyttja bibliotekets internetjänst, delta på svenska- och träffas bekanta. Uppskattar Erikshjälpens folkkliv, internationella föreningens träffar och att fiska i någon av stadens sjöar. Söker nya bekanta och önskar ha något vettigt att fördriva tiden med.

ÄNKAN GERTRUD, 78 ÅR

har sålt den stora villan och flyttat till en mindre lägenhet närmare centrum. I stadsmiljön gör hon dagliga promenader med sin rullator. Viktigt i hennes livsmiljö är fokus på tillgänglighet, trygghet och närhet till service.

FAMILJEN ANDERSSON

bestående av mamma Karin, redovisningskonsult med egen firma som ibland pendlar till andra orter. Pappa Ronny jobbar inom byggbranschen på lokal firma och är mer hemma, samt barnen Alexander 13 år, Emma 8 år och lille Edvin 1 år. Familjen har köpt änkan Gertruds villa som ligger inom tätorten. Herr Andersson är engagerad i innebandyklubben och spelar korpfotboll med sina killkompisar. Fru Andersson föredrar stavgång med sin väninna och vill kunna ta sin promenad i stadens utkant på kvällen utan att känna sig rädd. Barnen älskar att bada och vill kunna ta cykeln till Hönsan eller Matsbobadet närhelst de får lust.

PARET LARSSON

B				
T				
S				
K				
F&K				

GYMNASISTGÄNGET

B				
T				
S				
K				
F&K				

HADAR MYOSHI

B				
T				
S				
K				
F&K				

ÄNKAN GERTRUD, 78 ÅR

B				
T				
S				
K				
F&K				

FAMILJEN ANDERSSON

B				
T				
S				
K				
F&K				

B = Utvecklingsbehov av sitt boende
T = Behov av tillgänglighet
S = Behov av närhet till serviceutbud (sammhälls/kommersiell)
K = Behov av goda kommunikationer
F&K = Behov av kultur- och fritidsutövande

VISION och MÅLBILDER

Visionen kan förtydligas i följande målbilder, en beskrivning av platsen om drygt 15 år:

1. LEVANDE STADSKÄRNAN

- Stadskärnan är den självklara mötesplatsen och ”vardagsrummet” för alla människor oavsett kön, ålder eller ursprung. Den är trygg, säker och inbjudande under alla tider på dygnet.
- Ett varierat utbud av bostäder, butiker, restauranger, arbetsplatser, kultur mm.
- Hög kvalitet på arkitektur avseende byggnader och utformning av offentliga platser.

2. TILLGÄNGLIGT OCH NÄRA

- Staden är tillgänglig för alla.

- Parkeringsplatser är lokaliserade i lämpliga lägen nära stadskärnans besöksstråk.
- Gena gång- och cykelvägar förbinder staden med naturen och omlandet.
- Stadskärnan är sammanbyggd med ett modernt resecentrum vid stationsområdet, så att Hedemora är del av en funktionell Dalaregion med koppling till Stockholm/Mälardalen.
- Bekvämlig kollektivtrafik förbinder staden med landsbygden och närlägnade städer.
- Samhällsservice finns nära tillhands.

3. HÄLSA OCH MILJÖ I FOKUS

- Motorfordonstrafiken i staden är begränsad och företräde ges till gående och cyklister.

- Energieffektiva lösningar eftersträvas i allt byggande.
- ”Slow city” utgör förebild, vilket bl.a. betyder gästfrihet, ett lugnare tempo samt tillgång till närproducerad och ekologisk mat.

4. NATUR OCH KULTUR INPÅ KNUTEN

- Stad och byar präglas av åsen, sjöarna, grönskan och närhet till natur och landsbygd. Sjöar, parker, lekplatser, grönytor och friluftsområden har något att erbjuda året runt.
- I Hedemora, ”Dalarnas äldsta stad”, förklaras historien och sambandet till omland och övriga Sverige.
- ”Hedemora välkomnar” genom god service, integration av inflyttare, mötesplatser, intressanta be-

söks mål, och miljöer med lokal prägel.

- Staden har ett rikt föreningsliv som riktar sig till alla människor. Tillgång finns på bra lokaler, arenor och anläggningar.

5. VARIERAT NÄRINGS LIV

- Staden har ett starkt och varierat näringsliv, samt företag med spetskompetens. Utrymme finns för expansion.
- Samverkan mellan skola och näringsliv gynnar företagens kompetensförsörjning.

6. SMÅSKALIG HANDEL

- Staden är känd för sina unika och småskaliga butiker, second hand-affärer och lokala evanemang.

- I stadskärnan finns livsmedelsbutik och vid riksvägen ligger tät externhandel.

7. MÅNGSIDIGT BOENDE

- Staden med sitt omland är en attraktiv boplat med välbevarade kulturmiljöer och stabil befolkningens mängd.
- Det finns en god blandning av bostäder i olika storlekar, upplåtelseformer och lägen. Boende utifrån platsens mervärde ger möjlighet för olika livsstilar.
- I byarna finns nya bostäder i samklang med platsens lokala identitet.
- Bostäder har inrättats i staden. Gröna gårdar ger möjlighet att umgås.

- Boende för äldre medger god tillgänglighet, service och möjligheter till social samvaro.

8. SAMVERKAN OCH MEDBORGARINFLYTANDE

- Kommunen och dess bolag har funnit former för att stimulera och föra dialog med medborgarna så att deras synpunkter och engagemang spelar roll i samhällsbyggandet och utveckling av olika verksamheter.
- Kommunen och dess bolag har en effektiv organisation för stadens utveckling, som innebär samverkan såväl mellan olika kommunala sektorer som med olika privata aktörer. Den idéella sektorn har stor betydelse för ortens utveckling.

Stora torget tillkom under 1600-talet.

RIKSINTRESSEN

Hur berörda riksintressen tillgodoses i planen framgår även i respektive temakapitel.

*Kompleta värdetexter för riksintressena finns på kommunen och på länsstyrelsens hemsida (RUM-material). * Länsstyrelsens referensnummer*

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRD

GRÄDÖ - HAMRE - HUSBY, W 34*

Centralbygden vid Dalälven illustrerar förhistorisk och medeltida intressekoncentration vid betydelsefull älvövergång. Bygden belyser den tidiga kolonisationen av landskapet och den senare organisationen av bergshanteringen. Hela området har gravfält och spår av lågteknisk järnframställning huvudsakligen från yngre järnåldern. I det för kommunikationerna till Mälardalen strategiskt viktiga Grådöområdet finns lämningar efter två medeltida befästa gårdar, minnen från unionstidens politiska förvecklingar samt hålvägar som leder ned mot gamla vadställen.

Hot:

Bristande landskapsvård, dvs igenväxt, förfall av lador, ovarsam byggnation eller ovarsamt jord- och skogsbruk.

Tillgodoseende:

Större delen av områden ingår i CW-område, d.v.s. internationellt utpekad naturområde. Utpekade nyckelbiotoper finns och kännedom om inventerad ängs- och hagmark. Strandskydd om 300 meter gäller. Två befintliga naturreservat finns vid Hovran och ett tredje planeras. En skötselplan för kommunal mark är under framtagande. Ingen större nybyggnation är tänkt att tillåtas i riksintresseområdet. Rekommendationer finns i utvecklingsplanen

om hänsyn till jordbrukets intressen och översvämningsrisk vid nybyggnation samt om framtagande av områdesbestämmelser till skydd för kulturarvdena i Hamre och Österby. Rekommendationerna pekar även ut viktiga utblickar för landskapsbilden och betonar vikten av helhetssyn för kulturmiljön i planområdet avseende landskapsrum och kommunikationsstråk.

HEDEMORA STADSKÄRNA, W 35*

Stadskärnan utgör Dalarnas enda medeltida stadsbildning med bevarade kulturlager under bebyggelse som tillkommit efter 1600-talets reglering. Stadsmiljön är av småstadskaraktär med torgmiljö, småskalig träbebyggelse och senmedeltida ursprung, huvudsakligen formad av successiva regleringar under 1600-, 1700- och 1800-talen. Ett antal hus från 1800-talet finns i behåll. Gatunätet visar kvarvarande rester av det medeltida, oregelbunda planmönstret, gamla infartsvägar och det i etapper utbyggda rutnätsystemet. I åkrarna öster om Moränget finns spår kvar av stadsjordarnas tegindelning, skapad för borgerskapet under 1700-talet.

Hot:

Ovarsam grävning i stadskärnan, brand, förvanskning, förfall och ovarsamma om- samt nybyggnationer av byggnader och offentliga miljöer.

tioner av byggnader och offentliga miljöer.

Tillgodoseende:

Krav på anmälan till länsstyrelsen före grävande i mark finns till skydd av fornlämningar (Kulturminneslagen). Bevarandeplan för innerstaden samt detaljplaner skyddar (till viss del) delar av den äldre bebyggelsen. Utvecklingsplanen rekommenderar byggnadsminnesförklaring av området kring stora torget, alternativt framtagande av områdesbestämmelser. Här rekommenderas även att framtagande av skötselplan för kommunal mark, framtagande av gestaltningsprogram för uteserveringar, skyltning mm samt att historien lyfts fram och synliggörs vid åtgärder för den offentliga miljön. Slutligen rekommenderar utvecklingsplanen att ortens och bygdens historia lyfts fram och berättas – muntligt och/eller i text och bild.

HJULBACKA - KAPPELBO, W 36*

Platsen utgör en för regionen unik fornlämningsmiljö med gravfält, boplats och hålvägar utmed Badelundaåsen, utan direkt kontakt med den historiska bygden. Gravarna utgörs av stensättningar och högar av yngre järnålderstyp. En grav är något äldre

Hovran är en uppskattad rastplats för flyttfåglar.

och daterad till folkvandringstid. Vid det nordöstra gravfältet finns boplatslämningar i form av terrasser, sannolikt både för hus och odling. Intill det sydvästra gravfältet finns ett av områdets hålvägssystem som visar på det ur kommunikationssynpunkt strategiska läget.

Hot:

Ny bebyggelse eller vägar samt bristande landskapsvård, d.v.s. igenväxt, förfall eller ovarsamt skogsbruk.

Tillgodoseende:

I området finns enskilda skydd i form av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Utvecklingsplanen rekommenderar att riksintresset utvidgas till att inbegripa Västerby gamla bykärna för att skydda denna och visa på äldre tiders förbindelsestråk in mot Hedemora. Pågående markanvändning föreslås fortgå i utvecklingsplanen och rekommendationer finns om att värna jordbrukets intressen.

RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD

HOVRANOMRÅDET - FLINESJÖN, N 105*

Området rymmer en mycket intressant och värdefull flodplansmorfologi av betydelse för tolkningen av

områdets tillkomst. Hovran är ett av länets främsta rast- och häckningslokaler för fåglar och ett populärt besöksmål för studier av fluviala processer. Älvstränderna är värdefulla miljöer för flora och fauna då älven trots reglering högre uppströms är relativt opåverkad här. Myrarna vid Hovran utgör ett våtmarks-komplex som domineras av sumpkärr. Även det variationsrika omgivande landskapet rymmer en rik flora och fauna med åkrar, betesmark, fuktdrag och lövskogsdungar med värdefulla bestånd av grov asp. Ett flertal sällsynta eller hotade arter förekommer. Naturskönheten och de intressanta miljöerna gör området värdefullt för friluftsliv och turism. Landskapet är en representativ, sammanhängande jordbruksbygd i en flack dalgång kring Dalälven. Jordbruket är livaktigt. Flera ängs- och hagmarksobjekt finns, vilka till största delen är strandbetesmark. Stora delar av de tidigare hävdade markerna är dock igenvuxna med lövträd och buskar.

LILLA ÄLVGÅNGEN, SE0620240*

Lilla Älvgången är ett natura 2000-område vid Hovran med återskapade slåttermarker och betade strandängar. Översvämning sker nästan varje år. En naturlig kanal skiljer fastlandet från ön Stora Grundet. Området används även för jakt, fiske och friluftsliv. Nibble fågeltorn besöks flitigt och återkom-

mande ringmärkning av fåglar förekommer. Flera sällsynta växter finns i området, däribland krusnate, mandelpil, kalmus, ängsruta samt den rödlistade bågsäven. En säregen sammansättning av fåglar finns även, med häckning av både nordliga och sydliga arter.

STADSSJÖN, SE0620256*

Stadssjön är ett Natura 2000-område i riksintresseområdet N105. Den näringsrika sjön är rik på vattenvegetation och omges av mer eller mindre öppna strandkärr samt asp-, björk-, vide-, gråalskog samt videbuskage. Några bestånd har hunnit växa sig grova och innehåller gott om död ved. Humle, druvfläder och röda vinbär förekommer rikligt på några ställen. Fågelvärdena är stora. Här finns exempelvis biotoper för vitryggig hackspett utpekad i en inventering.

STACKHAREN, SE0620251*

Stackharen och Brunnaön är ett Natura 2000-område mitt i Hovrans riksintresseområde. När utpekandet gjordes brukades Stackharen som betesmark och intentionen var att genom bete fortsatt hålla ön öppen. Betet har emellertid upphört och i den norra delen finns nu en drygt 80 år gammal lövskog, med

Riksväg 70 trafikeras av närmare 9000 fordon varje dygn.

gråal, säl, vårtbjörk, mandelpil och stor rikedom på död ved. Området är en av de rikaste fågelbiotoperna på ön, främst sångare, trastar, hackspettar och hålbbyggande småfåglar. Stackharens norra del har en värdefull lövsumpskog som är omgiven av strandängar liknande de på Stackharen. Skogen har grövre dimensioner och i de torrare partierna mitt på ön finns tall och gran. Bestånd av humle växer på ön.

Hot:

Hotet mot de fyra ovan nämnda riksintressena utgörs av reglering av älvens och Broåns vattennivå, nydikning, täktverksamhet, ökat läckage av näringsämnen och bekämpningsmedel i mark och vattendrag, minskat bete, ängsbruk och jordbruk, igenväxt och minskad skötsel av landskapselement. Vidare bör avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzon ej utföras. Andra hot kan vara energiskogsplantering och skogsbruk i tillrinningsområden, ensidigt fiske eller införande av nya arter, bristande underhåll av anläggningar för friluftslivet, känslig nybyggnation och dragning av nya vägar och vandringsleder, luftledning i fåglarnas flyttstråk, övergödning eller utlakning av gifter från reningsverk och återvinningsanläggning.

Tillgodoseende:

Större delen av område N 105 ingår i CW-område, dvs internationellt utpekad våtmark. Utpekade nyckelbiotoper finns liksom kännedom om inventerad ängs- och hagmark. Strandskydd om 300 meter gäller. Två naturreservat finns, för lilla Älvgången respektive Stackharen. Utvidgning av det sistnämnda planeras av länsstyrelsen och kommunen förbereder för ett nytt reservat runt Stadssjön. Den del av Brunnaön som ingår i Natura 2000 är statligt ägd. Goda förutsättningar finns för att utveckla rekreations- och besöksverksamheten vid Hovran genom

att lyfta fram såväl naturen som miljöverksamhet som återvinning, energiskog och reningsverk. Idéer diskuteras löpande i Hovranstiftelsen. Skötselplan för kommunal mark är under framtagande. Rekommendationer i utvecklingsplanen finns om att begränsa byggnation i konflikt med jordbruk och översvämningrisk, vilket i stort överensstämmer med riksintresseområdena för naturvård. Rekommendationerna pekar även ut viktiga utblickar för landskapsbildningen där plantering av salixodlingar bör undvikas.

STADSBERGET, N 106*

Stadsberget utgörs av en skogbevuxen åskulle som höjer sig närmare 50 meter över den omgivande sedimentslätten. Åsen är en del av den långsträckt Badelundaåsen och har ett högt geologiskt värde tack vare kullens stora proportioner och välutvecklade former. Området utgör ett mäktigt inslag i landskapsbildningen och är väl utnyttjat av friluftslivet genom de motionsspår som iordningställt. På den torra platån dominerar tallskog med torr ristyp i fältskiktet. Stadsberget finns utpekad såväl som s.k. Natura 2000-område som riksintresse för naturvård.

Hot:

Produktionsinriktad skogsvård samt anläggande av skogsbilvägar. Bristande naturvård och bristande utveckling av stigar och rastplatser för friluftslivet.

Tillgodoseende:

Naturreservatets skötsel ingår numera i kommunens ansvar och kommer ingå i den blivande skötselplanen för kommunal mark. Tonvikt ligger på skogsvård med stor hänsyn till naturvärdena samt att utveckla möjligheterna för det rörliga friluftslivet, bl.a. genom bättre skyltning. Utvecklingsplanen rekommenderar återuppbyggnad av utsiktstornet Furuliden.

RIKSINTRESSE FÖR VÄG OCH JÄRNVÄG

RIKSVÄG 70

Riksväg 70 ingår i det nationella stamvägnätet.

Hot:

Lokalisering av verksamhet som uppmuntrar till oskyddade passager, byggnation och reklamanläggningar i närhet av vägen.

Tillgodoseende:

30 m skyddsavstånd gäller till nybyggnation. Gällande detaljplaner har restriktioner mot skyltar och andra reklamanläggningar som inverkar menligt på trafiksäkerheten. Utvecklingsplanen rekommenderar att rekommendationen om skyltning förtydligas och att en ev. ny rondell anläggs för att få en säkrare passage för gående och cyklisterna mitt emellan dagens rondeller. Rekommendation finns även i planen om plank till skydd mot buller och oskyddade passager samt en säkrare passage vid Gussarvsvrondellen.

DALABANAN, JÄRNVÄG

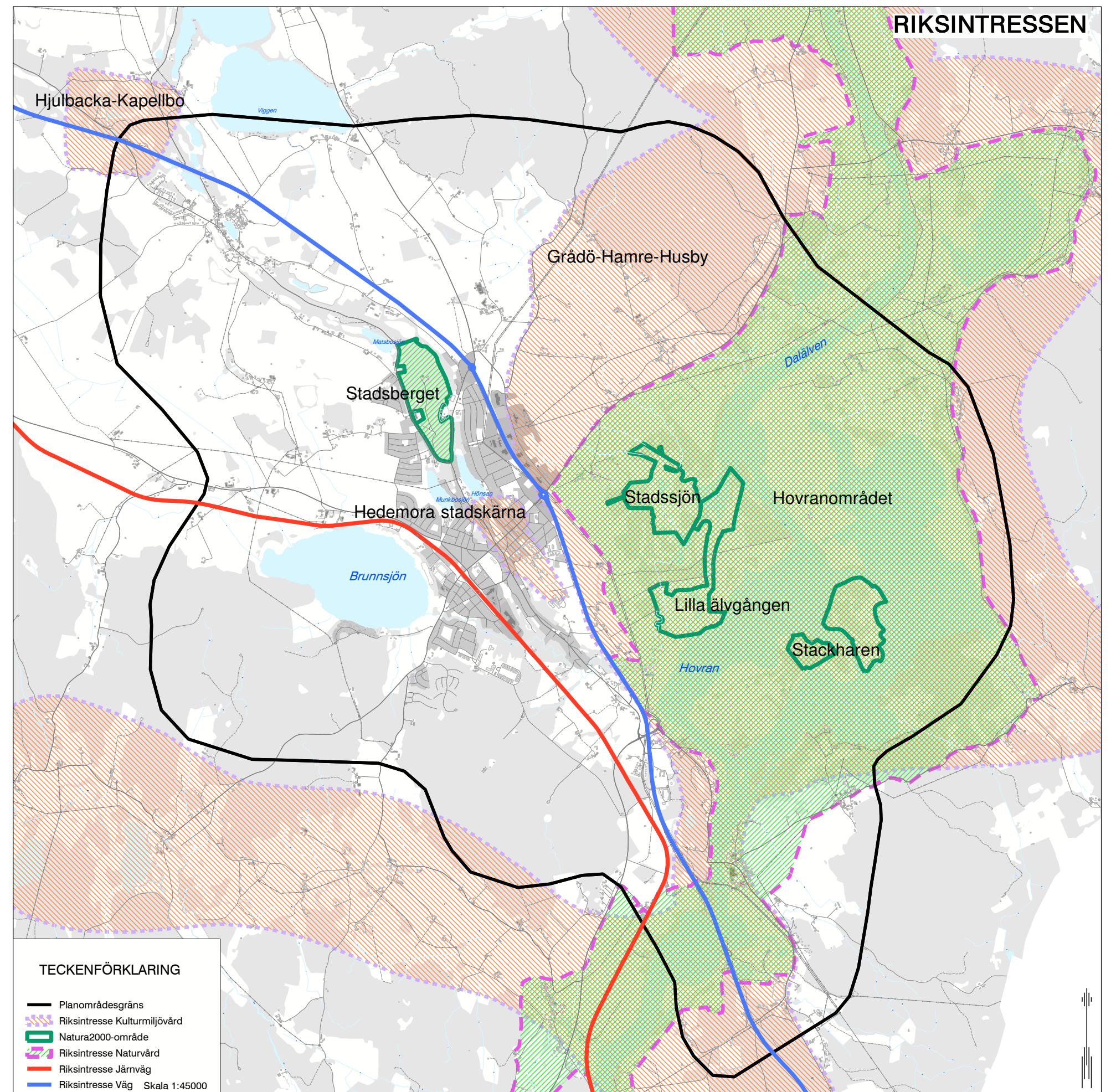
Riksintresset för järnväg omfattar dagens sträckning av Dalabanan. Områden som gränsar till spåren är viktiga influensområden som påverkas av buller och vibrationer. Eventuellt finns behov av ett tredje spår vid stationsområdet för att möjliggöra tätare och snabbare transporter mellan Dalarna och Mälardalen.

Hot:

Lokalisering av verksamhet som genererar ökat nyttjande av plankorsning med järnvägen, nybyggnation med risk för buller- och vibrationsstörning från järnväg, förfall av stationsområde, ianspråkstagande av mark som behövs för ytterligare spår.

Tillgodoseende:

Planen rekommenderar att nybyggnation nära järnväg föregås av noggrann utredning för att undvika olyckor, buller- och vibrationsproblem. En gemensam förstudie med Banverket behövs för att se hur framtida spår kan dras och var passager, perronger och parkeringar kan placeras. Ny plankorsning kan behövas vid stationen samt en passage vid norra Brunnsjön. Passagen söder om stationen kan å andra sidan komma att tas bort. Utvecklingsplanen rekommenderar att stationsområdet utvecklas och att mark reserveras för dubbelspår av järnvägens sträckning i planområdet samt trippelspår genom södra delen av staden. Planen pekar även ut ny sträckning för snabbare järnväg norr om Hedemora samt utträd kurva söder staden.

BO och LEVA

BEFOLKNING

NULÄGE

Efter århundraden av tillväxt har antalet invånare sedan mitten av 1990-talet minskat i Hedemora stad, en utveckling som delas av många orter i Dalarna och Bergslagsregionen. Då var antalet invånare ca 500 fler än dagens 7 400 invånare (2008). Ett betydande födelseunderskott är en förklaring. Utflyttning till övriga Sverige är en annan, framför allt i åldrarna 19-29. En svag arbetsmarknadsutveckling i Hedemoras närregion och krav på högre utbildning är några bakomliggande orsaker. Befolkningsminskningen dämpas emellertid av den inflyttning som pågår från andra länder, kommunens övriga orter och landsbygd.

Den kulturella mångfalden i kommunen är med drygt 80 nationaliteter, hög. Orsaken är de många asylsökande som tas emot. Att invandrare och människor i barnafödande ålder väljer att flytta från kommunen är dock oroande. Framför allt gäller detta kvinnor. Konsekvenser av en minskande befolkning är lägre skatteintäkter samt sämre bärkraft för såväl näringsliv och offentlig service som för det sociala livet.

Nästan var fjärde invånare i staden är idag över 65 år (att jämföra med rikets 17% och länets 20% , SCB, 2007). Andelen äldre beräknas öka, vilket medför större krav på offentlig service, men medför även att många jobb blir lediga. (Mellan 25 och 30% av dagens sysselsatta beräknas gå i pension inom de kommande 10-15 åren.) Samtidigt bidrar 80- och 90-talisterna till en allt ungdomligare stadsbild. År 2015 beräknas gruppen 20-30-åringar ha ökat med 35%.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

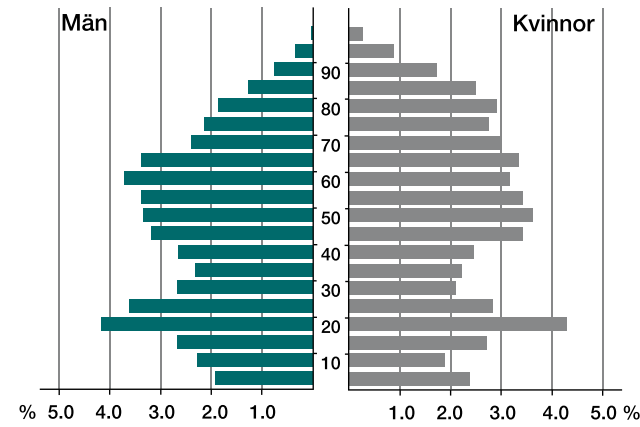
En stabil befolkningsmängd förutsätter att Hedemora kan erbjuda tillgång till fler typer av jobb, bra bostäder för skilda åldersgrupper, bekväma kommunikationer, service och attraktiva fritidsmöjligheter. För att behålla unga människor och stadens kulturella mångfald och behövs sociala nätverk som särskilt riktar sig till unga kvinnor och inflyttare från andra länder och landsdelar.

BOENDE

NULÄGE

I Hedemora stad med omland finns ca 4000 bostäder, varav de flesta tillkommit under åren 1940-1980. Äganderätt och hyresrätt följer samma fördelning

Befolkningsstruktur Hedemora stad

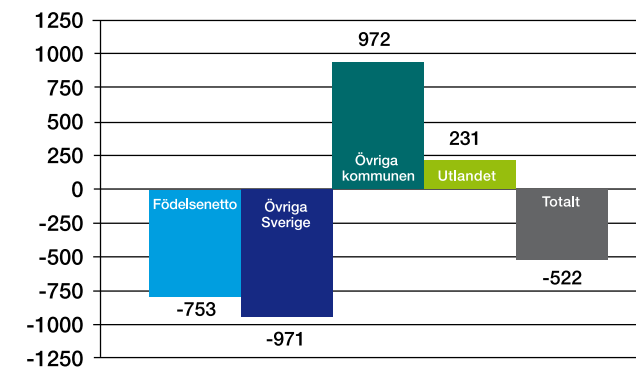
som i övriga landet, hyresnivåerna likaså. Några klassiska miljöprogramsområden av flerbostadstyp (1960-70-tal) finns inte. Däremot finns stora villaområden. Sedan mitten av 1990-talet har det i kommunen byggts ca 10 bostäder per år, huvudsakligen villor i Hedemora stad med omland. Priset för en villa i Hedemora kommun hör till de lägsta i länet, men en utjämning av prisnivåerna sker. Nybyggnad av garage, carportar, inglasade verandor samt tillbyggnader har ökat och speglar en höjd levnadsstandard för villaägaren.

Dagens bostadsbestånd visar ett överskott av små lägenheter med bristande tillgänglighet samtidigt som brist råder på rymliga lägenheter av varierande storlek, med god tillgänglighet och trivsamt uteplats. Många bostadshus är omoderna och hiss saknas i regel. Äldre människor som idag bor i villa har svårt att hitta lägenheter med bra tillgänglighet, vilket betyder att önskade flyttkedjor uteblir. I kombination med att fler äldre väljer att bo kvar hemma när behov av hjälp uppstår för det även med sig ökade kostnader för hemtjänst och bostadsanpassning. Upprustning och modernisering har emellertid börjat ske av äldre, centralt belägna bostadsfastigheter, bl.a. för att tillskapa marklägenheter och större vindsvåningar. Stambyten och renoveringar pågår. Många av allmännyttans bostadsgårdar i den äldre stadskärnan är väl omhändertagna och utgör omtyckta uteplatser för de boende.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Många befintliga bostadsområdena behöver förbättras och utvecklas. Större variation och udda utbud av boende är önskvärt, samt satsningar på trevliga bostadsgårdar och mötesplatser i villaområdena. Om fler bekväma bostäder tillkom för äldre genom ombyggnad eller nybyggnad, skulle villor frigöras åt barnfamiljer. Ny bebyggelse bör tillkomma genom förtätning i stadskärnan och genom ny bebyggelse i sjönära läge. Ett flertal alternativ finns, men bör fö-

Befolkningsförändringar i Hedemora stad 1995-2007

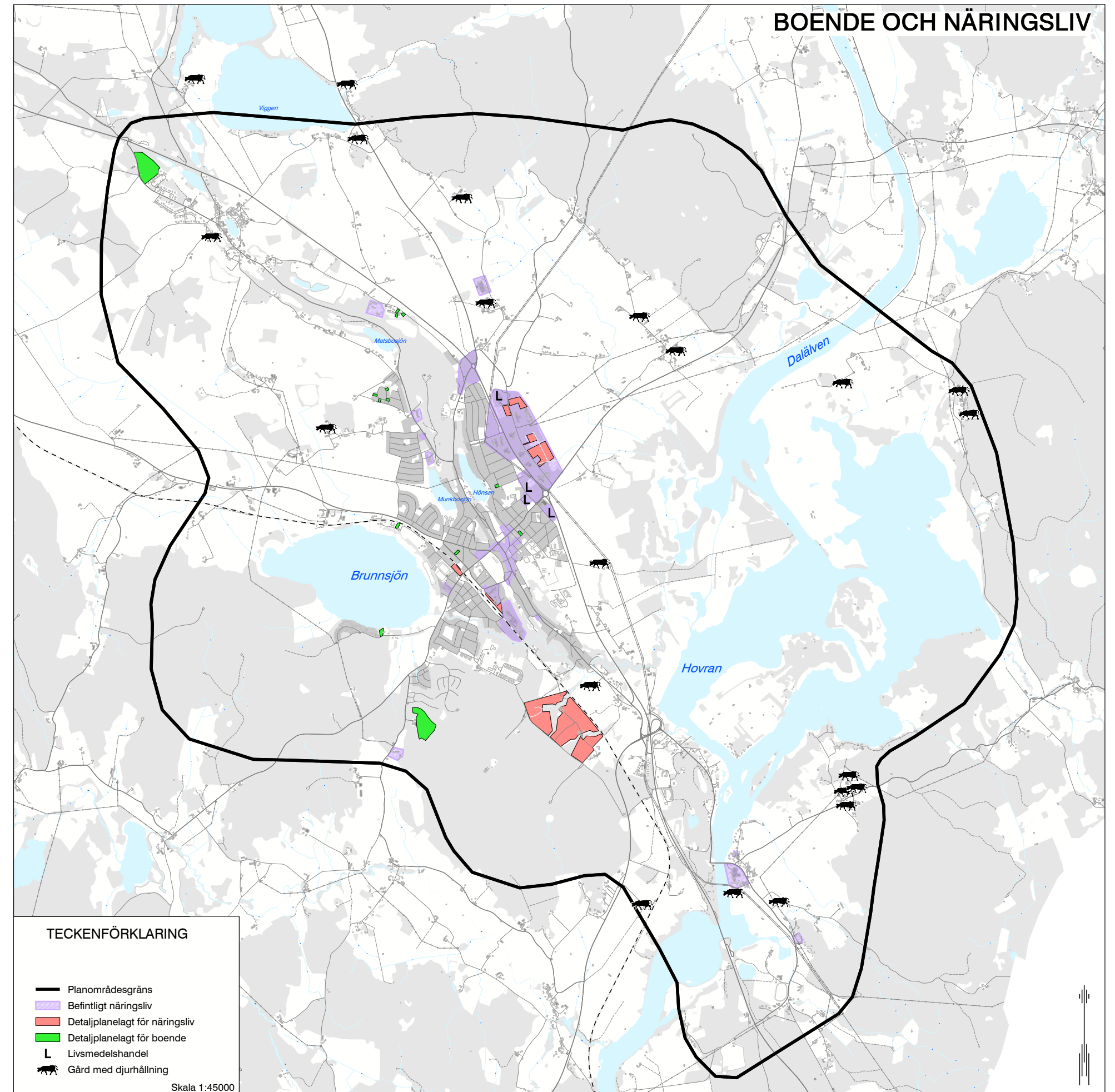

regås av studier om t.ex. geologiska förutsättningar och störningar från väg och järnväg. Olika karakterer och möjligheter till livsstilsboenden bör beaktas i omlandets byar.

Den charmiga småstaden med plats för socialt liv.

BOENDE OCH NÄRINGSLIV

Stadsmiljön har många kvalitéer.

Stadsmiljön

NULÄGE

Entréerna till Hedemora stad är från de flesta håll tilltalande med tydlig gräns mot omgivande landsbygd. Undantagen är mötet vid järnvägsstationen samt riksvägens passage vid Morängets verksamhetsområde, med stora tomma ytor och skamfilade miljöer. Staden kännetecknas av en småskalig bebyggelse med tioalet tätare stadskvarter anpassade efter åsens topografi. Villabebyggelse från hela 1900-talet dominerar resterande delar. De äldre bostadsområdena är mycket uppskattade. Två silosar, kyrkspira, elcentral och skolans torn utgör uppstickande landmärken. Äldre central bebyggelse finns delvis kvar samt många arkitekturitade byggnader från 1900-talets första hälft. Lokal design återfinns i form av bl.a. plank och fönsterinfattningar. Omfattande rivningar i stadskärnan, ofta för att gynna bilismen, har dock skapat en rörig stadsbild med många baksidor, stora asfaltsytor och begränsad grönska. Uteserveringar trängs på smala trottoarer. Bilparkeringar dominerar och den offentliga utsmäckningen är ringa. Staden saknar ett fungerande centralt torg. Halvprivata rum i form av bostadsgårdar uppvisar varierande kvalité. Såväl asfaltsöknar finns som grönskande oaser med grillmöjligheter vid soliga sittplatser.

Tillgängligheten är bristfällig både avseende gatumiljön och vid entréer till fastigheter. Stora delar av Hedemoras yttre miljöer och byggnader har tillkommit när lagkrav och medvetenhet om vikten av tillgänglighet var lägre än idag. Butiker, restauranger och andra lokaler är inte sällan otillgängliga för rullstolar och barnvagnar. Delar av stadens offentliga miljöer är därigenom svårtillgängliga för delar av befolkningen.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Kvaliteten på stadsmiljön bör höjas för att göra Hedemora stad till en attraktiv småstad. Det betyder att den äldre bebyggelsen bör vårdas och ställas i ordning, gator och torg förskönas, ”baksidor” byggs bort, träd, buskar och planteringar tillkomma och tillgängligheten förbättras. Ett gott samarbete mellan offentlig, privat och ideell sektor är en nödvändighet för att lyckas i utvecklingsarbetet.

Läs mer: Tillgänglighetsplan för Hedemora stad, 2007

Kulturmiljö

NULÄGE

Dalarnas östra Bergslag är rik på kulturmiljöer. De attraherar både boende och besökare. Bygden karaktäriseras av ett sammanhängande jordbrukslandskap på sedimentjordarna kring Dalälven. Här finns länets tidigaste bosättningar och vägnät med rötter i järnåldern. Hyttdriften har varit en viktig binäring till jordbruket sedan medeltiden då bergsmannabyarna bildades i omgivande skogsbygd.

Hedemora är Dalarnas äldsta stad, med anor från 1200-tal och stadsrättighet från 1459. Bakom tillkomsten låg behovet av centrala gårdar och handelsplats för bergsmännen samt statens önskemål om kontroll av ekonomi, politik och rättsskipning. Rollen som lokal centralort kvarstår, med handel och offentlig service samt även en del tillverkningsindustri. Dagens äldre stadskärna har sitt ursprung från 1700 och 1800-tal. Rutnätskvarteren är starkt anpassade till ås och svackor. Bränder och bilism har röjt huvuddelen av den äldre bebyggelsen, men samtidigt banat väg för huvudgatans 1950-talsbebyggelse med mosaik och neonskyltar. Ur kulturhistorisk synpunkt är området från sjön Hönsan längs Långgatan-Kyrkogatan mest värdefull, med kyrka och köpmangårdar, Stora Torget, rådhus och stads-hotell. Andra karaktärsfulla miljöer är folkhemmets egnahemsbyggen från tiden för industrialism och välfärdssamhälle när befolkningen ökade som mest. Flera kända arkitekter var då verksamma på orten. Industrisamhället har lämnat spår efter sig i form av

silosar, kvarnar, kraftstationer, tegelbruk, industri-lokaler och möbelverkstäder. Mängden bevarade uthus och rester av lantgårdar i staden är ovanlig och bidrar till en lantlig prägel. Tillsammans med omlandets byar, Nötterrödingens hassellund, Snils-gårdens anrika äppellund och stadsjordarna med tegindelning från 1600-tal framträder en intressant helhet där Hedemora stod som köpstaden i omlandets tjänst. Vårdsektorn, skolverksamhet, motorintresset och snickerier har varit andra utmärkande verksamheter, men är idag inte tydliga för besökande turister.

Grådö-Backa, Hamre, Österby och Västerby är resultat av äldre bondbyar som växt vidare. Kvalitén består främst av den äldre bebyggelsen och dess läge i landskapet. Västerby var en av de största byarna i trakten under 1700-talet, med jordbruk och klen-smide som försörjningsbas. Den är en av få oskiftade byar i Dalarnas slättlandskap. Bebyggelsen karaktäriseras av såväl tät klungby som radby, med många uthus och ekonomibyggnader, vägar i rutnät samt tvärgränder ner mot Lushavets tvättstugor och odlingslotter. Alléträd, staket och häckar gör det fortfarande möjligt att uppleva karaktären av kringbyggda gårdar. Områdesbestämmelser finns till skydd för kulturmiljön.

Grådö-Backas kulturmiljö utgörs av bykärnan, Björkhagens hus från tidigt 1900-tal, gamla gästgi-

Kulturarvet representeras av byggnader, material och formspråk, landskapsbild, lantraser och traditioner.

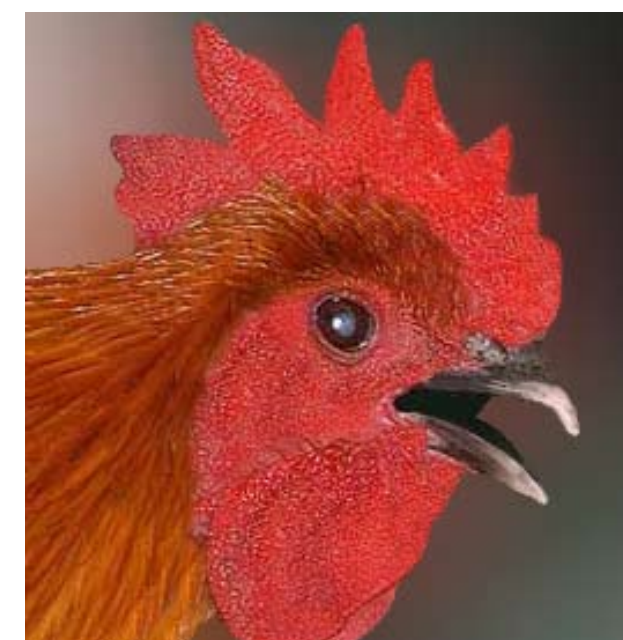
vargården, Malmgården, hålvägarna söder om Grådö samt de medeltida lämningarna av gårdar på Grådöholm och Borgholmen som föregick grundandet av Hedemora som stad.

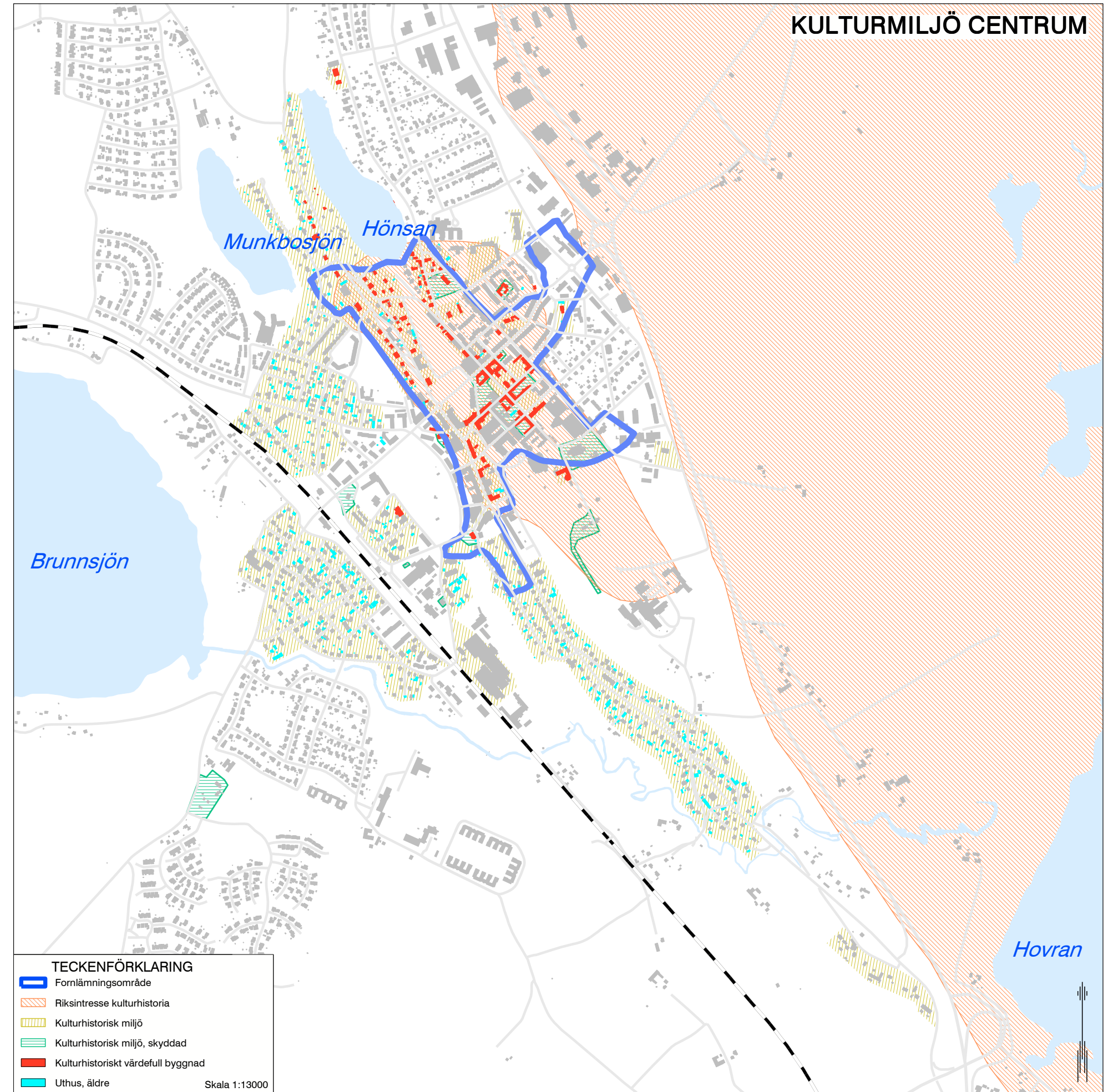
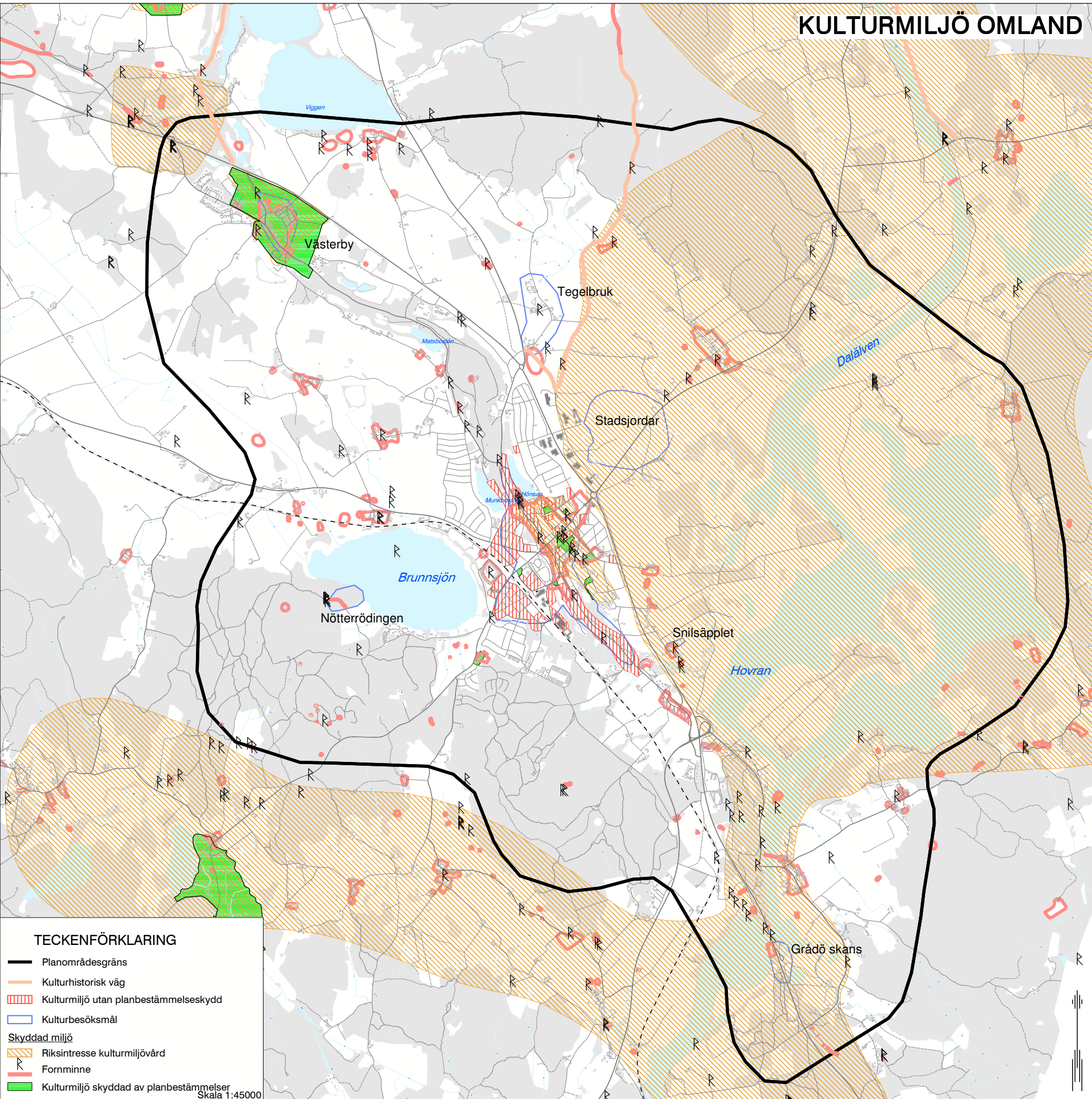
Många äldre miljöer i och utanför staden riskerar att gå förlorade genom förfall eller okänsliga om- och nybyggnationer. Igenväxande hagmark, täckdikning, sammanslagning av åkerjordar och plantering av energiskog hotar jordbrukslandskapet. Få miljöer har juridiskt skydd och kunskapen är begränsad hos många fastighetsägare.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Ett uppdaterad bevarandeplan med strategier för bevarande behövs som stöd i bygglovhantering och rådgivning. Helhetssyn behövs för kulturmiljöns landskapsrum och kommunikationsstråk. Avstamp bör tas i historien vid såväl kompletterande nybebyggelse som vid utformning av offentliga miljöer och utveckling av omlandets besöksmål. Kunskap och intresse hos invånarna är ett viktigt komplement till juridiska planbestämmelser.

Läs mer: Bevarandeplaner för Hedemora stad samt omland, 1991

Grönstruktur

NULÄGE

Läget på Badelundaåsen ger en särprägel åt Hedemora stad och dess omgivningar. Längs åsen finns ravinbildningar och gropar som bildats vid avsmältningen av inlandsisen. Vissa åsgropar är vattenfyllda och bildar sjöarna Hönsan, Munkbosjön och Matsbosjön inne i staden. I Västerby finns Käringtjärn och Lushavet och i Grådö, Svebosjön. Flera av sjöarna används som badplatser, men då de saknar till- och frånflöde av friskt vatten är kvalitén inte alltid den önskvärda. I Hedemoras närhet finns skogsklädda höjder (Stadsberget, Brunnsjöberget, Nibbleberget och Hamre) med höga rekreativvärden. Även fågelsjön Hovran och området kring sjön Viggen har hög rekreativpotential. Odlingslandskapet, älven respektive sjöarna dominerar omgivningarna i Österby, Västerby, Grådö-Backa och Hamre. Möjligheter finns att utveckla vandringsleder och kontakten med staden.

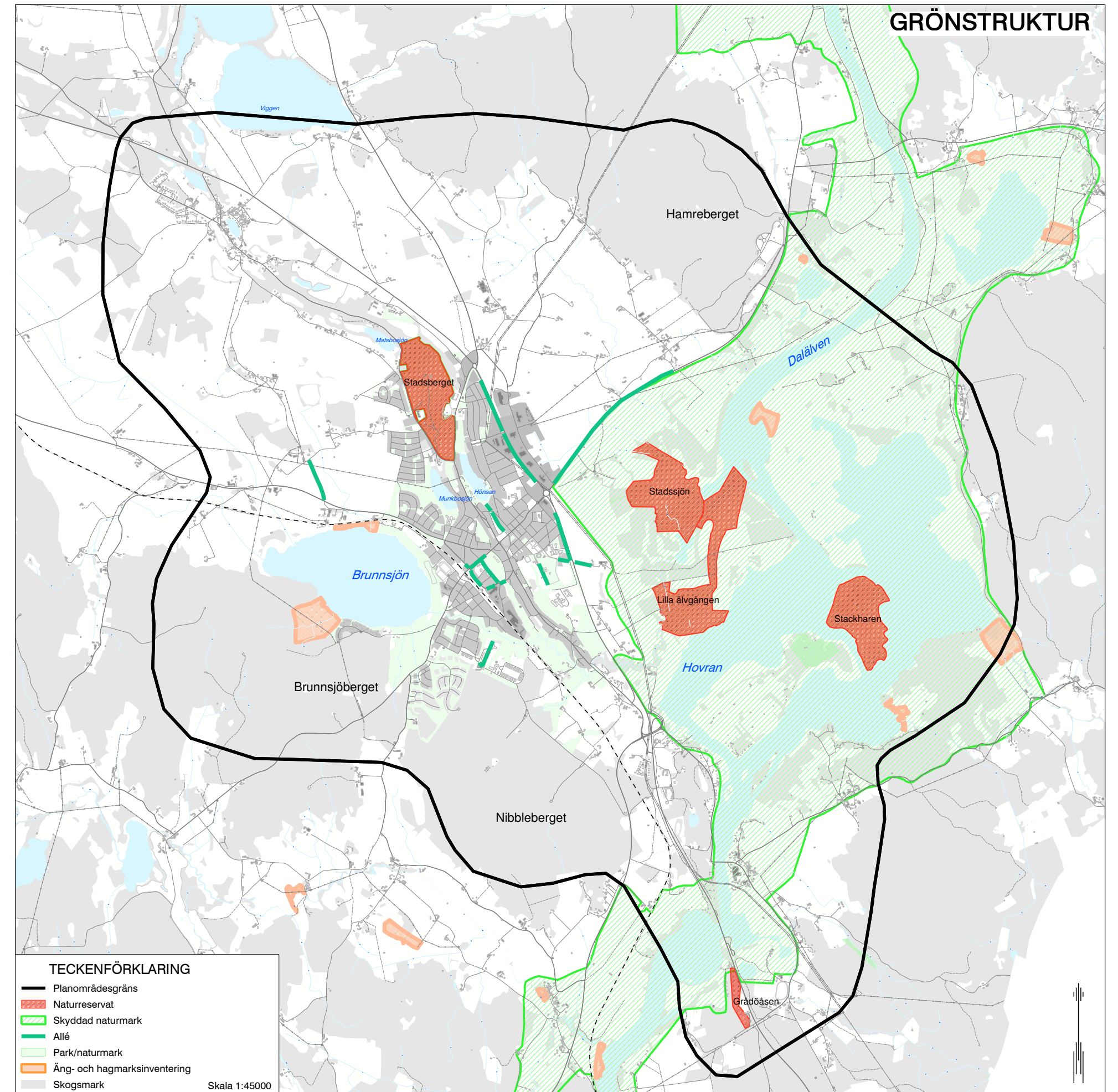
I stadens centrala del råder brist på grönska, men utanför kärnan tar uppvuxna alléer och kvarter av frodiga trädgårdar vid. I centrala Hedemora finns några anlagda parker: Sveaparken, Apoteksträdgården, Kyrkvallen och Myntparken. Resten av staden har ett antal anlagda parkytor och lekplatser. Genomgående för dessa är att de saknar skugga och ett mer intressant innehåll vilket ger tråkiga boendemiljöer, missgynnade lekmöjligheter och hög ut-satthet för UV-strålning.

De ytor som i detaljplaner är avsedda som park eller naturmark är till största delen åsgropar och raviner, mark som inte lämpar sig att bygga på. Dessa bildar mer eller mindre sammanhängande stråk, men är inte alltid lättillgängliga att ströva i. Kopplingen mellan staden och det omgivande landskapet går att utveckla. Dagens brister missgynnar gång och cykel och leder till ökad biltrafik. De gröna ytorna skulle behöva en mer varierad skötsel för att gynna variationen av flora och fauna. Det skulle också förhöja upplevelsevärdena. Tillgänglighet, skyltning och trygghet behöver utvecklas.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Tillgängligheten och upplevelsevärdena i den gröna strukturen behöver utvecklas med stigar, bänkar och bord, skyltning, utsiktspunkter mm. Natur- och parker bör ha något att erbjuda under alla tider på året, med utgångspunkt från platsens kvalitéer. Barns lekmöjligheter behöver utvecklas och skötseln förändras för att gynna en variation av flora och fauna samt för att värna stadens alléer och övriga grönska.

Barns utemiljöer ska stimulera till lek. I Hedemora finns både bra och dåliga platser.

Fritid, kultur och rekreation

NULÄGE

Närheten till skog, berg, sjöar, fågellokalen Hovran och Dalälven erbjuder goda möjligheter till rekreation, olika fritidsaktiviteter och turism. I norr ligger naturreservatet Stadsberget och i sydväst Brunnsjöberget och Nibbleberget, samtliga inbjudande ströv- och friluftsområden. I staden finns populära badsjöar som Hönsan, Matsbosjön och Munkbosjön.

I den gamla stadskärnan finns en uppskyltad kulturpromenad med ca 35 kulturhistoriskt intressanta byggnader och miljöer. Här ordnas årligen Kultur natt och dramatiserade vandringar. Det finns ett rikt föreningsliv inom såväl kultur- som fritidssektorn. Utbudet kompletteras av egna arrangemang och fritidsgård. I samarbete mellan kommunen, föreningar och studieförbund erbjuds ett regelbundet och varierat kulturutbud för alla åldrar. Uppskattade och viktiga mötesplatser för såväl barn och ungdomar som vuxna är stadsbiblioteket, Vasahallen (sim- och sporthall), Brunnsjöberget (skid- och motionsspår), Bolidenhallen (ishall), Brunnsjöleden (idrottsplats) Hamre ridanläggning och Sveaparken (aktivitetspark). Kommunens turism utgår från profilområden såsom Hedemora - Dalarnas äldsta stad, köpstaden, kurs- och lägerorten, motorstaden, natur och kultur.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Satsningen på Vasaliden, ny idrottsarena med konstgräs och friidrottsbanor, tillsammans med Vasahallen skapar förutsättningar för Södra Dalarnas idrottscentrum i framtiden - med mat, logi, affärer etc. inom gångavstånd. Det som främst saknas är fler verksamheter/mötesplatser för äldre ungdomar samt isbanor i bostadsområdena. En utvecklad camping med stugor saknas också. Det behövs målmedvetna satsningar för att erbjuda äldre ungdomar ett rikare kultur- och fritidsutbud och egna mötesplatser. Det är även önskvärt med ökad satsning på offentlig utsmyckning. En offentlig toalett för besökare och kommuninvånare är nödvändig.

Skolverksamhet

NULÄGE

Tre kommunala grundskolor, Vasaskolan (7-9), Stureskolan (F-6) och Fyrklöverskolan (F-6) samt en fristående grundskola, Olympicaskolan (F-9)

Vasaliden, ny idrottsarena med konstgräs och friidrottsbanor.

finns inom Hedemora stad. Vasaskolan är en av två kommunala skolor i kommunen med undervisning i skolåren 7-9. Landsbygdsskolorna har i hela kommunen stor betydelse för byarnas attraktivitet och i omlandet till centralorten finns en kommunal F-6-skola i Västerby. Förskoleklasserna är vid alla skolor integrerade i grundskolan. Fyrklöverskolan har sedan länge varit kommunens sarskola. Numera finns sarskoleelever inkluderade i andra kommunala grundskolor. Kommunens gymnasieskola, Martin Koch, är beläget i centrala Hedemora. Skolan har för närvarande elva nationella program, såväl studieförberedande som yrkesförberedande. För vuxenutbildningen och uppdragsutbildningen svarar Hedemora Lärcentrum.

Antalet elever vid kommunens grundskolor har minskat kraftigt under de senaste åren. Minskningen kommer att fortsätta ytterligare några år. De stora elevkullar som föddes i början av 1990-talet har nu börjat passera gymnasieåldern vilket innebär att elevantalet vid Martin Koch-gymnasiet minskar. De senaste årens födelsetal har stabiliserats på en nivå som motsvarar ca femtio procent av toppåren i början av 1990-talet, men en liten ökning av födelsetalen har skett och beräknas fortsätta. De närmaste sker en fortsatt minskning av antalet grundskoleelever, men framförallt kommer gymnasiet att tappa elever.

Flera skolgårdar saknar skugga och ett mer intressant innehåll vilket ger tråkiga miljöer med missgynnad lek och hög utsatthet för UV-strålning.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Färre antal elever kommer i framtiden att undervisas vid kommunens skolor. Grundskolan har fler lokaler än vad som är nödvändigt för att bedriva undervisning. En fortsatt anpassning av personal och lokaler inom grundskolan bör göras. Även gymnasieskolan behöver anpassas till ett lägre elevantal.

Många skolors och förskolors utemiljöer behöver ses över och utvecklas. Ett ökat födelsetal och en ökad efterfrågan av förskola innebär att behovet av förskoleplatser kommer att öka.

Vård och omsorg

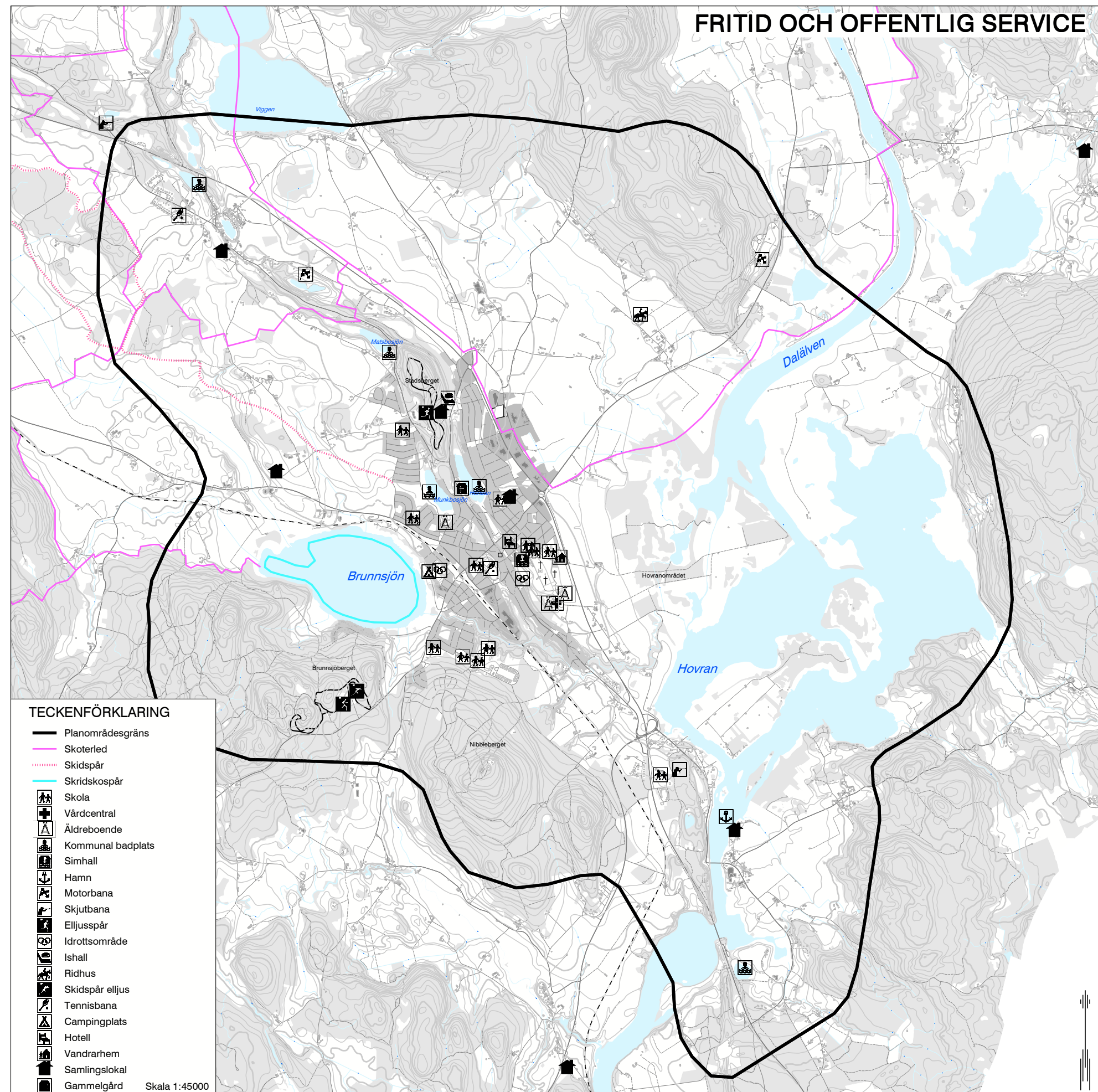
NULÄGE

Hemtjänstgrupper svarar för omsorgen i ordinärt boende. I Hedemora finns personalens grupplokal på Vintergatan. I samarbete med hemsjukvården sköter hemtjänsten viss del av de hälso och sjukvårdsinsatser som äldre i eget boende har behov av. Idag finns sex gruppboende och ett korttidsboende LSS i Hedemora stad. (Karl Trotzig, Norrbygatan, Damastvägen, Sturegatan, Verkstadsvägen, Hökargatan och Bodavägen). Särskilt boende finns på Vinstragården 38 lägenheter, Norden har 47 lägenheter och Munkbohemmet har 41 lägenheter.

Det är i befolkningsgruppen "äldre-äldre" (dvs. de som är 80 år och äldre) som de mer omfattande behoven av vård och omsorg finns. I Hedemora kommun ser befolkningsgruppen 65-74 år ut att öka fram till 2015 medan i gruppen som är över 85 år det sker en minskning medan gruppen däremellan har en marginell ökning. De senaste åren har gruppboende LSS lagts ner (i snitt en gruppboende/år) och den utvecklingen antar vi kommer att fortsätta.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Man kan se ett större behov av anpassat boende för yngre personer, vilket ställer krav på nya lösningar och eventuellt nya resurser. Antalet platser i särskilt boende har de senaste åren minskat. Det innebär att en systematisk satsning på insatser i ordinärt boende är nödvändig.

Teknisk försörjning

NULÄGE

Vattenförsörjningen sker genom grundvattenuttag i Badelundaåsen vid sjön Hönsan. Till vattenverket Petersburg är drygt 7 300 personer anslutna (Hedemora, Turbo, Ingvallsbenning, Davidshyttan och Nås). Vattentillgången är mycket god. Skyddsområdet för tåkten sträcker sig längs åsen norr om centrum och kommer att utvidgas såväl med restriktioner som i utsträckning. Vattentåkten vid Viggesnäs fungerar som reservvattentåkt för tätorten, men snabb länk till stamnätet saknas. I Grådö finns mejeriets vattentåkt som även försörjer boende i närområdet. Hot mot åsens grundvatten utgörs av vägar och framtida järnväg med saltning och risk för olyckor, bensinstationer, kemikalieanvändning och oljeuppvärmning av bostadshus.

Avloppsreningsverket i Brunna har en kapacitet på ca 10 000 pe (personekvivalenter). Idag utnyttjas ca 8 000 pe, varav Grådö mejeri svarar för ca 1 000 pe. För biologiskt syreförbrukande ämnen är dock belastningen ca 12 000 pe, p.g.a avloppet från mejeriet. Reningsverket använder Broån – Dalälven som recipient och åtgärder har vidtagits för att klara den extra belastningen. Verket ligger inom älvens översvämningssområde. Bergbackens avlopp är tillfälligt löst via tankar, Österby, Hamre samt Boda, Lassbo saknar kommunal anslutning och det allmänna avlopps nätet i Grådö har begränsningar. I övrigt har nätet kapacitet för ytterligare anslutningar. Fyra vattendrag med högt näringsläckage omfattas av planen, orsakade av jordbruk, dagvatten och brist-

fälliga enskilda avloppsanläggningar. Enskilda avloppsanläggningar finns i västra Norelund, i Matsbo och Österby samt ytterligare någon fastighet. Dagvatten från Norelund och delar av norra Emaus leds till Munkbosjön. I verket hygieniseras slammet genom rötning, för att sedan transporteras till Lilla Bredsjön i Garpenberg där det används som slut-täckningsmaterial i sandmagasinet. Gasen som produceras vid rötning används till att producera el och värme till verket. De närliggande salixodlingarna vattnas med delar av avloppsvattnet och fungerar som naturliga gröna filter i vattnets rening.

Hedemora har idag utökad källsortering av hushålls-avfallet. Det brännbara avfallet levereras till Fortums förbränningsanläggning i Avesta, medan det biologiskt nedbrytbara avfallet går till Fågelmäyra i Borlänge för kompostering. Hushållen kan lämna sorterat förpackningsavfall vid fyra återvinningsstationer i Hedemora stad. Grovavfallet omhändertas vid Hamre återvinningscentral. Allt avfall återanvänds eller återvinns så långt det är möjligt.

I centrala Hedemora finns ett utbyggt fjärrvärme-system med en värmeanläggning, som har bibränsle som basproduktion och olja vid spets och reservproduktion. Bl.a. nyttjas den närodlade salixen. Till systemet är de flesta flerbostadshusen och industri-fastigheterna anslutna, samt ca 500 villor. Kapacitet finns för fler anslutningar. Undersökningar på-

går om anläggande av eventuell biogasanläggning i södra Dalarna och en förstudie för naturgasledning berör planområdet.

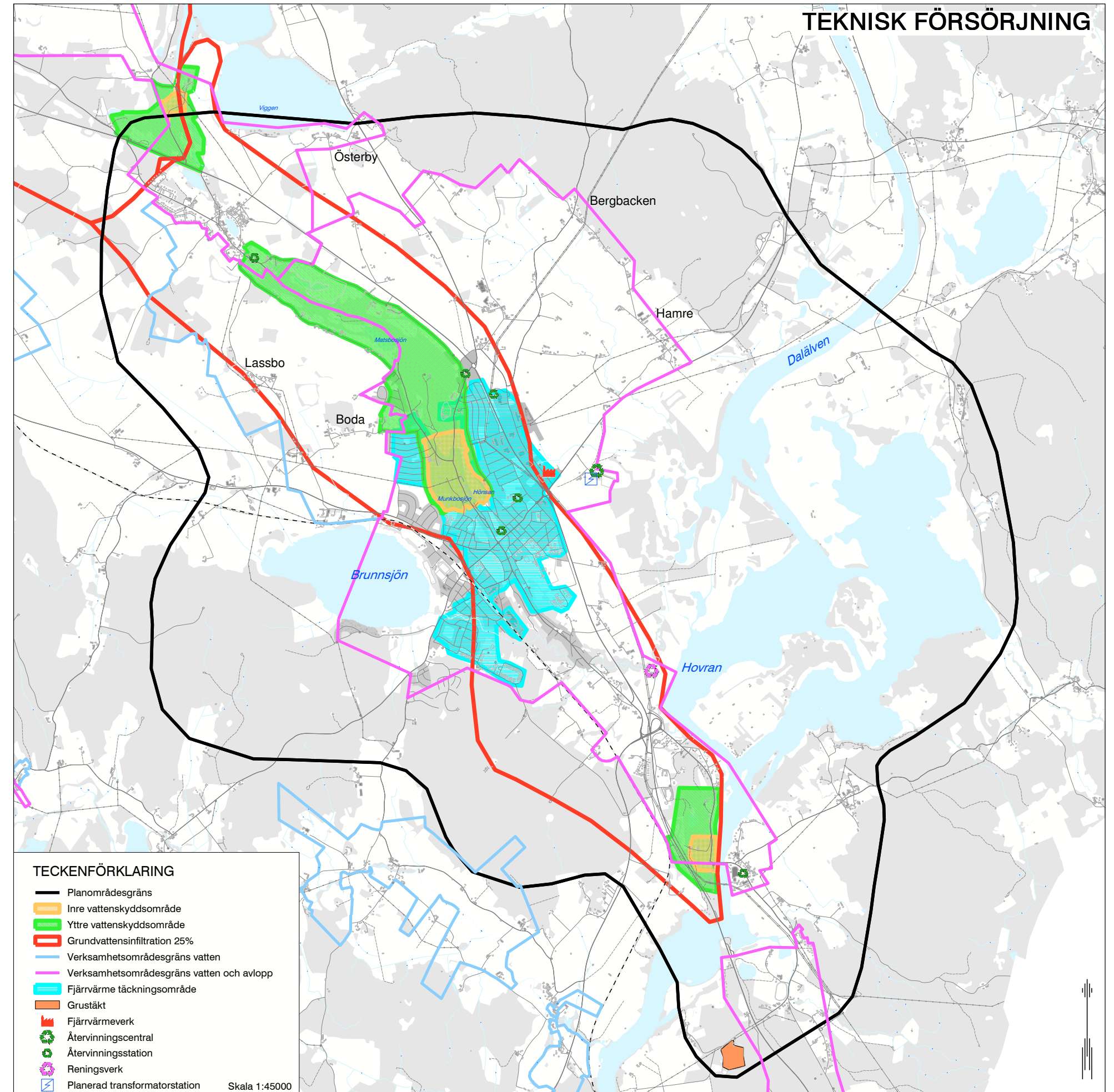
Ledningsnätet för el till staden och byarna runtom håller på att säkras mot avbrott genom uppgradering till 130 kV-huvudledning med matning från två håll. Mottagningsstationen är gammal och kommer att bytas ut mot en ny. Kommunen har goda möjligheter att satsa på vindkraft.

I centrala Hedemora finns ett utbyggt stadsnät för bredband med möjlighet för fastighetsägare att få fiberanslutning.

Försörjning av grus och bergkross inom området sker idag från en bergtäkt längs riksväg 70 i Avesta kommun, samt till slutet av år 2009 från en grustäkt i Grådö. Möjligheter till närmare bergträtkter finns på ett par ställen inom planområdet.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Gällande kapacitet i vattenförsörjning och omhändertagande av avloppsvattnet beräknas räcka för den väntade befolkningsutvecklingen. Insatser behövs dock för minskat näringsläckage till sjöarna. Fjärrvärmen bör byggas ut och påbörjade satsningar på förnybar energi fortgå. Möjligheter till källsortering bör förbättras.

Rekommenderade åtgärder - Bo och Leva

BEFOLKNING

- Verka för integrering av inflyttare genom att erbjuda platser och tillfällen för möten.
- Utveckla kollektivtrafiken såväl inom kommunen som regionalt och nationellt.
- Skapa attraktiva bostäder av olika slag som passar skilda livssituationer och livsstilar.
- Verka för en tydlig marknadsföring av länets bostadsprojekt och möjliga arbetstillfällen.

BOENDE

(samt övrig exploatering i stad och landsbygd)

- All exploatering förutsätter hänsyn till geologi, grundvattenskydd och övriga risk och störningar som kan uppkomma, till landskapsbild, frilustsliv, bebyggelsekaraktär och kulturvärden samt till kollektivtrafik och teknisk försörjning.
- I mast- och vindkraftsärenden ska hänsyn även tas till radiosignaler och flyg.
- Nybyggnation inom älvens översvåmningsområde vid beräknat 100-årsflöde bör bara tillåtas för enkla byggnader som garage och uthus. Enstaka villor, enklare verksamhet, vägar med förbifartsmöjligheter etc. kan lokaliseras inom område för dimensionerat maxflöde.
- Byggnation nära elektromagnetiska strålningskällor, väg och järnväg ska föregås av bedömning om risker och störning.
- Bygg nya attraktiva och energieffektiva bostäder genom förtätning i stadskärnan. Hänsyn ska i varje enskilt fall tas till parkeringsbehoven.
- Lokalisera ny attraktiv bostadsbebyggelse i något sjönära läge intill staden.
- Lokalisera ny bostadsbebyggelse till de stadsnära byarna med hänsyn tagen till jordbrukets intressen och platsens byggnadstraditioner.
- Skapa former för samverkan med privata fastighetsägare och med byggarer för att utveckla och förbättra det befintliga bostadsbeståndet.
- Utred äldres önskemål om boende och verka för att skapa bekväma, tillgängliga bostäder.
- Satsa på fler anpassade boenden för yngre personer.
- Eftersträva en blandning av storlekar, stilar och upplåtelseformer så att ny bebyggelse kompletterar befintligt utbud. Skapa mervärde utifrån platser och byggnaders kvalitéer.
- Uppmuntra och inspirera till satsningar på bostadsgårdar som gröna mötesplatser och skapa attraktiva mötesplatser i villaområdena.

STADSMILJÖ

- Ta fram ett gestaltningsprogram för stadens yttre miljöer, med riktlinjer för uteserveringar, skyltar etc. Utgå från befintliga kvalitéer. Bygg i den lilla, låga skalan, med täthet och tydlig gräns mot omgivande landskap.
- Satsa på konstnärlig utsmyckning i stadskärnan, gärna en stor fontän och olika slag av effektfull belysning. Lyft fram historien och sådant som är specifikt för orten/trakten.
- Utveckla Hökartorget till ett centralt torg med plats för torghandel och

- uteserveringar. Vid återuppbyggnad av kiosken bör dess placering och utformning övervägas närmare ur estetisk synvinkel, tillgänglighet och säkerhetsperspektiv.
- Rusta och utveckla Stora torget samt de angränsande gatornas kultur- miljökvalitéer.
- Utveckla och försköna stationsområdet!
- Genomför tillgänglighetsplanen i samverkan med de funktionshindrade.
- Inventera och åtgärda platser som upplevs som otrygga.
- Bygg en offentlig tillgänglig toalett.
- Snygga upp industri- och handelsområdet längs riksvägen, genom förtätning, trädplantering, mer enhetliga staket, plank eller stängsel, samt riktlinjer för skyltning.
- Värna och utveckla stadens entréer.
- Skapa en tydlig organisation för stadens utveckling som bygger på samverkan mellan kommunens olika sektorer och samverkan med privata aktörer.

KULTURMILJÖ

- Innan markarbeten utförs inom fornminnesområdet ska anmälan göras till länsstyrelsen. (Lag om Kulturminnen §6)
- Utred och prioritera kulturmiljövärdena samt föreslå skyddsåtgärder. Riksintresset Hedemora stad bör ges en tydligare avgränsning. En helhetssyn bör prägla synen på landskapsrum, odlingslandskap och kommunikationsstråk. Äldre vägar, byar och verksamheter, 1900-talets senare bebyggelse och uthus bör ingå i bevarandeplan/ kulturmiljöprogram.
- Skydda kulturmiljöer genom information och skyddsbestämmelser. Ta t.ex. fram områdesbestämmelser för Hamre och Österby. Stöd privata insatser. Verka för att klassa Västerby som riksintresse och Elkyrkan samt miljön kring stora torget som byggnadsminnen eller genom skydd i plan. Sänk vägen förbi Västerby för att bevara byggnaderna intill.
- Skapa en informationsplats om kulturarvet med modern och lättillgänglig teknik. ”Dalarnas äldsta stad” är bara början. Regionens och omlandets koppling till Hedemora ger en intressant helhetsbild.
- Lyft fram stadens historia i samband med om- och nybyggnader, samt vid utformning av offentliga miljöer. Återskapa t.e.x kullerstensgator, neonljus, alléer och betesmarker. Återuppför Furuliden eller Aaltopaviljongen.

GRÖNSTRUKTUR

- Ta fram en grönplan / skötselplan för att utveckla grönytornas olika kvalitéer. Lekmiljöer och alléer bör ingå. Natur och parker bör ha något att erbjuda under alla tider på året.
- Lyft fram, bind ihop och skapa tillgänglighet till samt upplevelser i grönstråken längs åsen. Skyltning, stigar och rastplatser utvecklas.
- Utveckla cykel- och promenadstråk till omlandets byar, vid Nibble och Brunnsjöberget, längs Broåns ravin, runt Brunnsjön, Hönsan, samt vid Hovran.

- Verka för att klassa Hovran och resten av nedre Dalälven som biosfärsområde.
- Verka för att bilda kommunala naturreservat för Stadssjön, Nötterrödingen och Broåns dalgång.
- Utveckla den visuella kontakten med Hovran och odlingslandskapet österut från staden. Salixodlingar bör undvikas. Utveckla även kontakten från Munkbosjön västerut i landskapet.
- Utveckla Sveaparken till en stadspark med brett utbud av möjligheter.
- Utveckla lekplatser, skolgårdar och förskolors miljöer.
- Säkerställ god vattenkvalitet i stadens alla sjöar och utveckla badplatserna.

FRITID, KULTUR OCH REKREATION

- Satsa på att skapa Södra Dalarnas idrottscentrum i Hedemora stad.
- Utveckla ett rikare kultur- och fritidsutbud äldre ungdomar och erbjud egna mötesplatser för denna åldersgrupp.
- Satsa mer på offentlig utsmyckning.

SKOLVERKSAMHET

- Se över och utveckla skolors och förskolors utemiljöer.
- Förbered för ett minskat elevantal i gymnasieskolan.

TEKNISK FÖRSÖRJNING

- Se över skyddsbehovet för större privata vattentäkter.
- Bygg ihop stadens reservvattentäkt med stamnätet.
- Anslut Bergbacken och Österby till Vatten och avloppsledningsnätet och förstärk kapaciteten för Grådös avlopp.
- Undersök möjligheten till dagvattenrening och syresättning av Hönsans vatten på Henemoren.
- Kommunen är positiv till småskaliga satsningar på hållbara energisystem, lokalt omhändertagande av dagvatten och goda enskilda avloppslösningar.
- Verka för utbyggt stadsnät, fjärrvärme och fortsatt satsning på hållbar energiförsörjning.
- Ingen ny täktverksamhet bör tillåtas i Badelundaåsen.

Hedemora har ett brett näringsliv.

Hedemora har ett brett näringsliv.

NÄRINGS LIV

Hedemora har ett brett näringsliv.

Hedemora har ett brett näringsliv.

Näringslivet i Hedemora stad är småskaligt och representeras av många verksamheter och företag inom olika branscher. Andelen småföretag, ofta enmansföretag, är stor. Dominerande branscher är tillverkningsindustri, hälso- och sjukvård samt fordonrelaterade verksamheter och jordbruk. Det finns också många företag inom byggbranschen, företags-tjänster, rekreation och kultur. I Grådö är de största arbetsplatserna mejeriet samt ett åkeri. I Västerby finns däckfirma och byggvaruhandel.

PLANOMRÅDET KAN DELAS IN I FEM HUVUDSAKLIGA OMRÅDEN FÖR NÄRINGS LIV

1. STADSKÄRNAN

Stadskärnan innehåller en mängd olika småbutiker framför allt längs Åsgatan och runt Hökartorget. Det finns restauranger, pizzerior, kaféer, systembo-lag, pub, loppmarknader, hotell, biograf, bank, tu-ristbyrå m.m. I stadskärnan finns också många små serviceföretag och kontor, som bidrar till mångfal-den i det lokala näringslivet.

2. MORÄNGETS FÖRETAGSOMRÅDE

Moränget är det största området för mindre verk-stadsindustrier och företag. Företagsområdet inne-håller en större livsmedelsbutik, Lantmännens lokaler, fordonsrelaterade verksamheter och viss sällanköpshandel. Området är glest bebyggt, men

har få helt obebyggda tomter. Möjligheter finns att förtäta med ytterligare verksamheter.

3. LÅNGHAGENS HANDELSOMRÅDE

Handelsområdet innehåller tre större livsmedels-hallar, två snabbmatställen, bensinstation och en bilfirma m.fl. Där finns också en byggvaruhandel, bygg- och serviceföretag. Det finns möjligheter att inom gällande detaljplaner rymma ytterligare kon-tor, handel och ej störande industrier.

4. STATIONSOMRÅDET

Stationsområdet innehåller tillverkningsföretag, posten, tryckeri, inredningskontor m.m. Omlast-ningsmöjlighet till järnväg saknas och lastbilstran-sporterna är i behov av bättre tillfartsväg. Området innehåller stora outnyttjade delar och utgör en tråk-ig fasad mot staden och järnvägen. Undantaget är Hedemora Verkstäders äldre tillverkningslokaler i den sydöstra delen som är av hög arkitektonisk kva-litet och har ett kulturhistoriskt värde.

5. BRUNNA

Området är detaljplanelagt men i dagsläget helt oex-ploaterat.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Befintliga näringslivsområden bör förtätas och ut-vecklas för att bli mer attraktiva. För att stärka be-fintligt näringsliv bör iordningställandet av indu-striområdet i Brunna därför senareläggas.

ARBETSMARKNAD

NULÄGE

Geografiskt sett har Hedemora ett gynnsamt läge med möjligheter till arbetspendling som kan ytter-ligare förbättras i flera färdriktningar. Arbetsmark-nadsutvecklingen har sedan 1990 varit negativ inom Hedemora stad med omland. Mellan åren 1990 och 2005 har antalet jobb sjunkit med 15 – 20 %. Särskilt svårt att få jobb är det för unga och för människor från andra länder. Samtidigt innebär pensionsav-gångarna efter 40-talisterna att 500-1000 nya jobb behövs i kommunen inom de närmsta åren. Andelen låginkomsttagare är lägre i Hedemora än i riket i genomsnitt. Arbetsmarknaden är tydligt könssegregerad, delvis till följd av stor privat och kommunal vårdsektor. Det råder brist på utbildad arbetskraft av det slag som företagen efterfrågar. Pendlingen har ökat under de senaste 15 – 20 åren, framför allt åt Falun-Borlänge. Detta trots att befolk-ningen minskat. Något fler personer pendlar ut från Hedemora kommun än in. Huvudsakligen nyttjas bilen, eftersom möjligheterna till kollektiv pendling är begränsade.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

För att skapa en sammanhållen, utökad arbetsmark-nad behöver buss- och tågtrafiken utöka sina turer till och från Hedemora så att fler människor ges möjlighet att pendla till jobb eller utbildning på an-nan ort. En rejäl satsning på Dalabanan skulle kun-na fördubbla arbetsmarknaden inom en timmes res-tid. Arbetsresorna skulle kunna bli effektivare och företagen skulle få en större bas att rekrytera från. Samverkan mellan skola och företag behövs för att matcha behovet av arbetskraft.

HANDEL

NULÄGE

Hedemora är en handelsstad med anor från medel-tiden. Flertalet butiker ligger än idag centralt runt Hökartorget eller längs Åsgatan. Två mindre galle-rior har nyligen byggts varav en hyser systembo-laget. Under 2000-talet har 2-3 affärslokaler i snitt stått tomma i centrum, vilket skapat möjlighet för omflyttning. Många butiker är unika och få av de välkända butikskedjorna finns representerade. Kafé- och loppiskulturen är utmärkande och köp-mannaföreningen ordnar regelbundna evanemang som lockar folk. Tre marknader hålls årligen, med blandat innehåll. Fisk och blommor kan handlas på Hökartorget under större delen av året, medan sommarens fredagsmarknad med närproducerade livsmedel hålls vid riksvägen. Sällanköpshandel så som färghandel, glasmästare, handelsträdgård och tryckeri finns på olika håll i staden.

Näringslivsområdet vid riksväg 70 innehåller 33 ha mark för handel och lätt industri, varav ca 1/6 idag är tillåtet för livsmedelshandel. Här finns bl.a. bygg-varuhandel, bensinstationer och två snabbmatställen samt stadens fyra större livsmedelsbutiker, varav tre är centrumnära och nås lätt och säkert med cykel av många stadsbor. För boende längre bort har bilen blivit en förutsättning, något som inte var fallet för knappt trettio år sedan när åtta livsmedelsbutiker is-tället låg centralt i staden. Konsekvenser av utflyt-ningen från centrum är mer trafik och minskad bär-kraft för handeln i stadskärnan.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Centrumhandeln bör stärkas och karaktären med små unika butiker värnas. Boende och kontor be-hövs blandat med handeln. En livsmedelbutik vore önskvärd i stadskärnan. För att begränsa konkurren-sen bör det klargöras vilken typ av handel som tillåts öster om riksväg 70.

JORD OCH SKOGSBRUK

NULÄGE

Stora delar av Hedemoras omland utgörs av jordbruks-mark. Jorden är av god kvalitet och brukandet sträcker sig långt bak i tiden. Utvecklingen går mot allt större gårdar och arealer, samt mer ekologisk odling. Anta-let betesdjur minskar totalt sett, men hästarna blir allt fler. Underlaget för Milkos mejeri i Grådö minskar. Under senare tid har konkurrensen om marken hård-nat till följd av höjda matpriser och energibehov. Hot mot jordbruket är främst ianspråktagande av mark för andra ändamål, t.ex. för bostadsbebyggelse. Ytlig jorderosion är ett annat bekymmer. I Dalarnas miljö-mål framhålls jordbrukets värde även ur perspektiven landskapsbild, biologiska värden, ekosystem, kultur-historia och bebyggelsemiljöer, friluftsliv samt turism. De främsta hoten är här minskat bete, förfall av lador och uthus, brist på spridningskorridorer för vilda väx-ter och djur, samt odlandet av energiskog. Huvuddelen av den skog som finns inom planområ-det är värdefull för rekreation och friluftsliv. Det gäl-ler främst Brunnsjöberget och Nibbleberget söder om Hedemora stad.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Planering av attraktiva tomter ”på landet” kan bi-dra till en levande landsbygd och fortsatt djurhåll-ning. Nya tomter bör helst tillkomma i byarna på ett sätt, som innebär att jordbruksmark inte tas i an-språk i onödan. Ett rikt odlingslandskap förutsätter att ängs- och hagmark och andra landskapselement, samt lador bevaras.

Rekommenderade åtgärder - Näringsliv

Hedemora har ett brett näringsliv.

LOKALT NÄRINGS LIV

- Utred näringslivets behov av mark.
- Tillverkningsindustri bör i första hand lokaliseras till Moränget, Långshyttan, eller Vikmanshyttan och med hänsyn till framtida transportmöjligheter.
- Verksamhet nära järnvägsstationen som kräver tunga lastbilstransporter bör om möjligt styra om till transport som järnvägsgods.
- Brunna industriområde exploateras först när stadsnära verksamhetsområden är fulla.
- För att undvika renodlade bostads- eller handelskvarter ska detaljplaner, särskilt i stadskärnan, tillåta såväl handel som andra verksamheter.

Hedemora har ett brett näringsliv.

ARBETSMARKNAD

- Möjliggör en omvandling av stationsområdet till ett modernt resecentra genom planberedskap, pro-jekteringar och samverkansprojekt med Banverket m.fl.
- Hedemora kommun bör aktivt påverka en utbyggnad av Dalabanan samt medverka i det regionala arbetet, som drivs av Region Dalarna.

Hedemora har ett brett näringsliv.

HANDEL

- Shoppinginriktad handel bör etableras i stadskärnan, medan skrymmande sällanköpshandel ges fö-reträde framför annan verksamhet vid riksväg 70.
- Livsmedelshandel bör i första hand lokaliseras i stadskärnan, i andra hand i centrumnära läge vid riksvägen.
- Handeln i stadskärnan bör stärkas genom ombyggnad av Åsgatan till en shoppingvänlig ”gångfarts-gata” och Hökartorget till ett vackert marknadstorg.
- En rondell och en cykelpassage bör byggas vid Kraftgatans möte med riksväg 70 för att förbättra tillgängligheten till handelsområdet i Moränget. Bullerutredning med förslag till åtgärder ska föregå rondellbygget.
- Förtäta och försköna Morängets handelsområde. Skapa en tydlig gräns mot riksvägen.
- En handelsutredning bör göras för att säkerställa balans mellan handeln i stadskärnan och den intill riksväg 70.

Hedemora har ett brett näringsliv.

JORD- OCH SKOGSBRUK

- Ta fram skyddsbestämmelser för Hamre och Österby som inbegriper möjlighet att bygga nya bostä-der.
- Hänsyn till jordbruk och djurhållning tas vid planering av nya bostäder.
- Verka för bevarande av småbiotoper, ängs-/hagmark, lador och andra landskapselement.

KOMMUNIKATIONER

GATOR, VÄGAR OCH BILPARKERINGAR

NULÄGE

Flertalet målpunkter ligger centralt i staden, vilket innebär att många resenärer inte har mer än ett par kilometers resväg. Även omlandets mål ligger ofta inom 6 km från stadskärnan. Mopeder har blivit ett allt vanligare färdmedel i och utanför staden för dessa avstånd.

Stadens huvudvägnät samt trafikbelastning framgår av kartan på sida 34. Gussarvsgatan är huvudentrén till staden och har höga trafikmängder, cirka 9 000 fordon per dygn (2008). Även Östra järnvägsgränd, Stationsgatan och Hökargatan har mycket trafik. De större genomfartsgatorna är Åsgatan och Gussarvsgatan med fortsättning i Brunnsjöleden. Hög trafikmängd i kombination med en stadsmiljö anpassad för motorfordon har skapat en otrugg miljö och allmän otrivsel för övriga trafikanter. Även i vilakvarteren finns problem med höga hastigheter.

Antalet parkeringsplatser som finns att tillgå i de centrala delarna av Hedemora är drygt 800 stycken. Större sammanhängande parkeringsplatser finns vid Vasahallen, Henemoren, Myrtoorget och vid centrumgallerian. Mindre parkeringsplatser återfinns bl.a. vid Stora torget, Hökartorget, Oxtorget, bakom Rådhuset och vid August Lindbergs plan. Åsgatans affärsstråk har parkeringsplatser längs gatan. I den äldre stadskärnan är det annars ont om utrymme för parkering då bebyggelsen är tät och gatorna smala.

Med syfte att åstadkomma säkrare trafik håller mitträcke på att byggas längs riksväg 70. Tillsammans med "förbifart Sala" kan det även innebära snabbare förbindelse söderut. Vid älven vid Grådö skans finns en kommunal rastplats som idag är svår-tillgänglig, men med fina upplevelsevärden.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Ett hållbart transportsystem och tryggare trafikmiljö förutsätter att motorfordonstrafik flyttas över till alternativ som gång, buss, cykel och moped eller kombinationer av dessa. För att motivera invånarna att välja bort bilen krävs inte bara fysiska åtgärder som sammanhängande gång- och cykelstråk, säkra passager och förbättrad kollektivtrafik. Attityder och resvanor är minst lika viktiga att förändra.

Den motorfordonstrafik som kvarstår bör ske i låga hastigheter och ge företräde till gående och cyklister. Flera gator måste därför förändras med hänsyn till de oskyddade trafikanternas behov. Ny gata planeras vid stationsområdet, öster om verksamhetsområdet. Färre bilparkeringar i torg och handelsstråk kan ge plats för andra behov och bidra till en trivsammare centrummiljö. Det ska gå att ta bilen till centrum men inte alltid ända fram till butiksdörren. Samtidigt är det viktigt att säkerställa parkeringsbehovet för de boende i samband med eventuella förtätningar i stadskärnan.

Antalet allmänna parkeringsplatser i stadskärnan år 2008.

Stadens gator och torg regleras av bilar. Bör gående och cyklister rätta sig därefter?

Bussresan börjar redan vid hållplatsen. En skön bänk på rätt plats kan avsevärt höja komforten.

Gång- och cykeltrafik

NULÄGE

Förutsättningarna för gång- och cykeltrafikanterna varierar. Befintliga gång- och cykelvägar i staden har i många fall uppgiften att knyta ihop områden. Många viktiga gator saknar separata cykelfiler och tillräckliga trottoarer för gående och funktionshindrade. Avfasningen av trottoarkanter vid övergångsställen är på flera ställen för smal för eldrivna rullstolar. Villaområdenas gator är i regel breda med smala trottoarer, endast avsedda för gående. Förbindelsen till och från omlandet är bristfällig vad gäller både säkra och trygga passager samt gång- och cykelvägar. Avsaknaden av ett heltäckande nät med säkra och trygga passager medför bl.a. att många barn och ungdomar skjutsas till skola och fritidsaktiviteter. Många befintliga cykelställ är gamla och går sällan att låsa fast cykeln vid.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Fotgängares, funktionshindrades och cyklisters miljö behöver bli tryggare och mer inbjudande. Där så är möjligt bör de ges företräde framför bilen genom att gator och torg utformas för låga hastigheter. Cykelparkeringar behöver förnyas och kompletteras. Regnskydd, möjlighet att låsa fast cykeln och bagaget samt fylla på luft i däcken underlättar också för cyklisters vardag.

Cykelmöjligheterna till omlandets byar behöver förbättras och stadens huvudstråk för gång och cykel kompletteras för att fler ska vilja cykla till skola,

affär och arbete. Genom tydlig och inbjudande gestaltning kan växter, belysning och material bidra till en helhetsbild av en trivsam stad med säkra och snabba cykelstråk. För friluftslivets kortare och längre utflykter kan befintliga gator och småvägar i och utanför staden nyttjas om de bara kompletteras och knyts ihop. Ändrade resvanor kräver lobbyarbete, testprojekt, samarbete och goda föredömen.

Kollektivtrafik

NULÄGE

Stadens regionala trafik har sitt säte vid järnvägsstationen, medan det lokala trafikcentrat är lokaliserat vid Myrgatan.

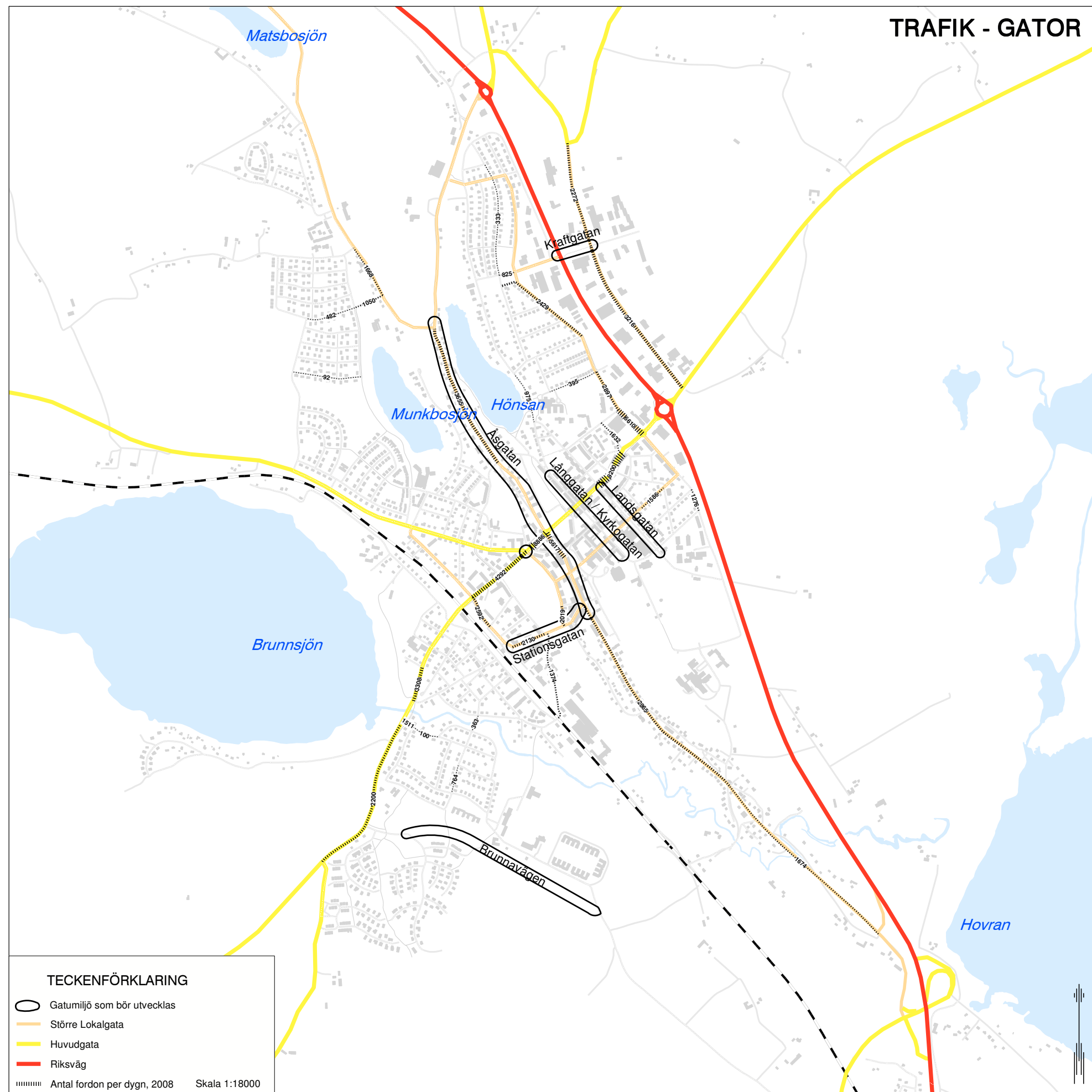
BUSS TÄRTORTSTRAFIK/LOKALTRAFIK INOM STADEN

Hedemora stad trafikeras idag av två linjer, linje 25 och 26. Under år 2009 ersätts den lokala stadstrafik-

Bra cykelparkeringar är en bristvara, bl a vid järnvägsstationen.

TRAFIK - GATOR

ken av efterfrågestyrda mindre bussar. Målet är att förbättra möjligheterna till serviceresor inom staden. Trafiken kommer att vara öppen för alla men fokus ligger på resande i åldern 65 år och äldre.

BUSS REGIONALTRAFIK

De västra och nordvästra delarna av tätorten täcks relativt väl av linje 5 från Säter, linje 20 från Falun och linje 14/16 från Vikmanshyttan. De norra delarna täcks av linje 18 från Garpenberg och linje 21 från Långshyttan medan de sydöstra (Nibbleåsen) trafikförsörjs av linje 5 från Avesta. Däremot täcks de södra delarna av staden sämre där stadsdelarna Svedjan och Åhagen, väster om järnvägen, endast försörjs av några enstaka avgångar på linje 17. Regional busstrafik fungerar tillfredsställande under vardagar med koppling till arbetstid. Under kvällar och helger är antalet turer begränsat. Att gå på konsert i Falun en kväll och sedan ta bussen hem till Hedemora går t.ex. inte. Boende i kommunens övriga orter får även de förlita sig till bil då sista bussen hem från Hedemora går innan klockan sju på kvällen och under helgerna finns ingen kollektivtrafik alls.

PENGLINGSTRAFIK

Mellan närliggande tätorter och till Falun/Borlänge finns busslinjer som kan nyttjas för arbetspendling. Persontåg körs av SJ och Tåg i Bergslagen. Hedemora station trafikeras dagligen av tio turer till och från Stockholm och en dubbeltur mellan Fagersta-Av-

esta-Falun. Möjligheterna att arbetspendla till angränsande län, främst Västmanland och Gävleborg uppvisar brister. På helger och kvällar är utbudet av kollektivtrafik betydligt sämre vilket försvårar möjligheterna till såväl arbetspendling som besök i andra delar av länet på fritiden.

Frågan om förbättringar av Dalabanan bedrivs bl.a. av föreningen Dalabanan Intressenter där berörda kommuner är medlemmar. Föreningens målsättning är minst ett tåg i timmen. För att klara detta krävs på kort sikt utbyggnad och förlängning av mötesstationer, bl.a. i Hedemora, samt rätning av kurvor. På lång sikt finns behov av dubbelspår längs hela Dalabanan. Banverket utreder nu eventuella förbättringar samt möjligheter till samfinansiering genom höjda resavgifter.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Möjligheten att resa till andra regioner, städer och orter behöver utvecklas. Resenärnas behov måste vara styrande, ur ett "hela resan"-perspektiv och inte bara vid arbetspendling. Tät trafik till viktiga målpunkter och förtäta bebyggelse i anslutning till kommunikationer kan stärka kollektivtrafikens attraktionskraft. Attraktiva, trygga och tillgängliga resecentrum samt busshållplatser är också avgörande, liksom tillgången till pendlarparkeringar och cykelställ. Bytet mellan transportmedel bör underlättas. Ändrade resvanor kräver lobbyarbete, testprojekt, samarbete och goda föredömen.

Näringslivets transporter

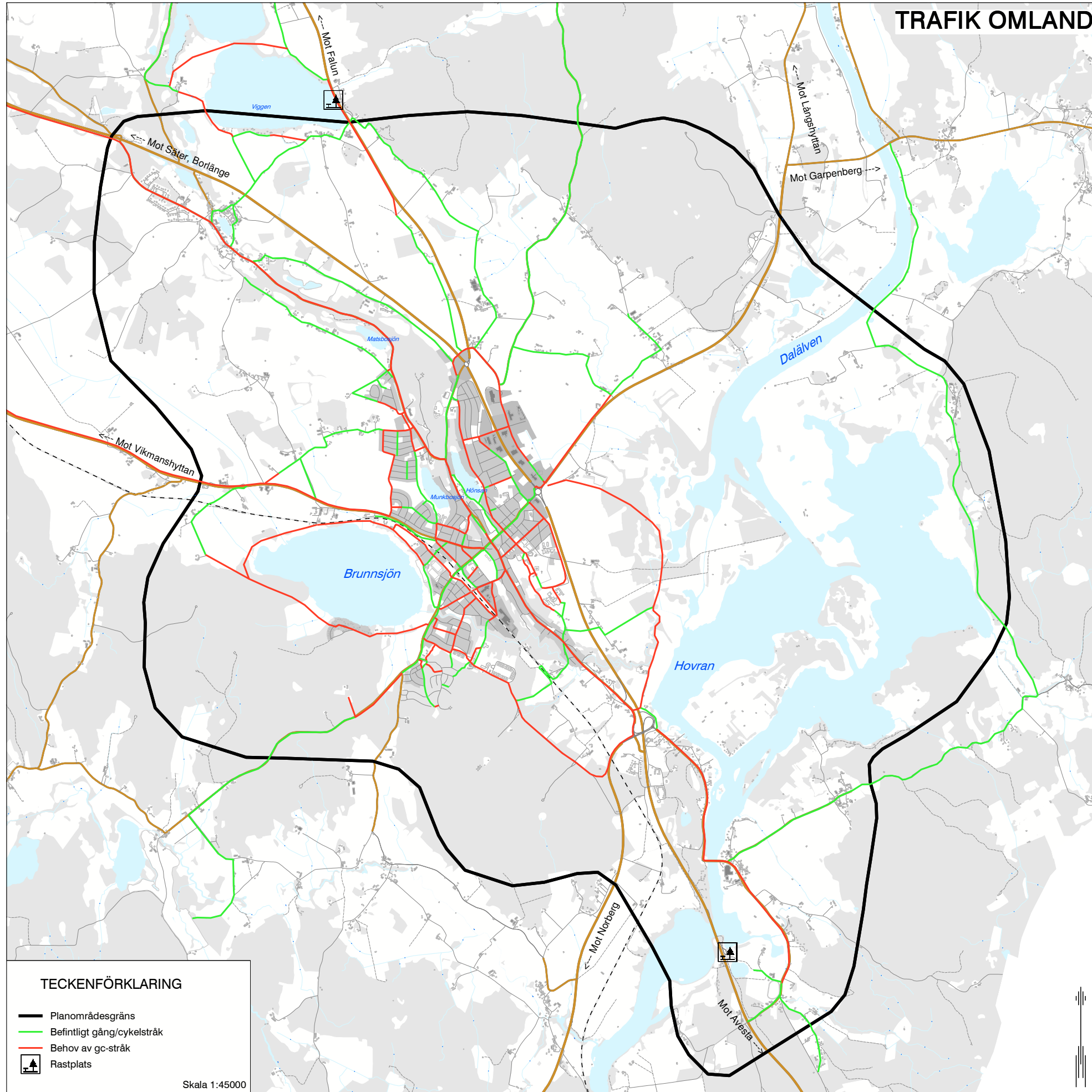
NULÄGE

Stadens struktur med få gator som går tvärs åsens längdriktning medför att Gussarvsgatan blir en viktig länk för näringslivets transporter. Detta gäller både lokal trafik och genomfartstrafik. Tunga transporter är en vardaglig syn i stadskärnan, även längs Östra Järnvägsgatan, Åsgatan och Stationsgatan. Industrimark finns i anslutning till järnvägen. Godståg trafikerar spåren, men stickspår till industrin saknas och ingen omlastningsmöjlighet finns i kommunen. Hur mycket av det gods som idag lämnar/passerar Hedemora på lastbil som skulle kunna styras om till järnvägstransport är okänt.

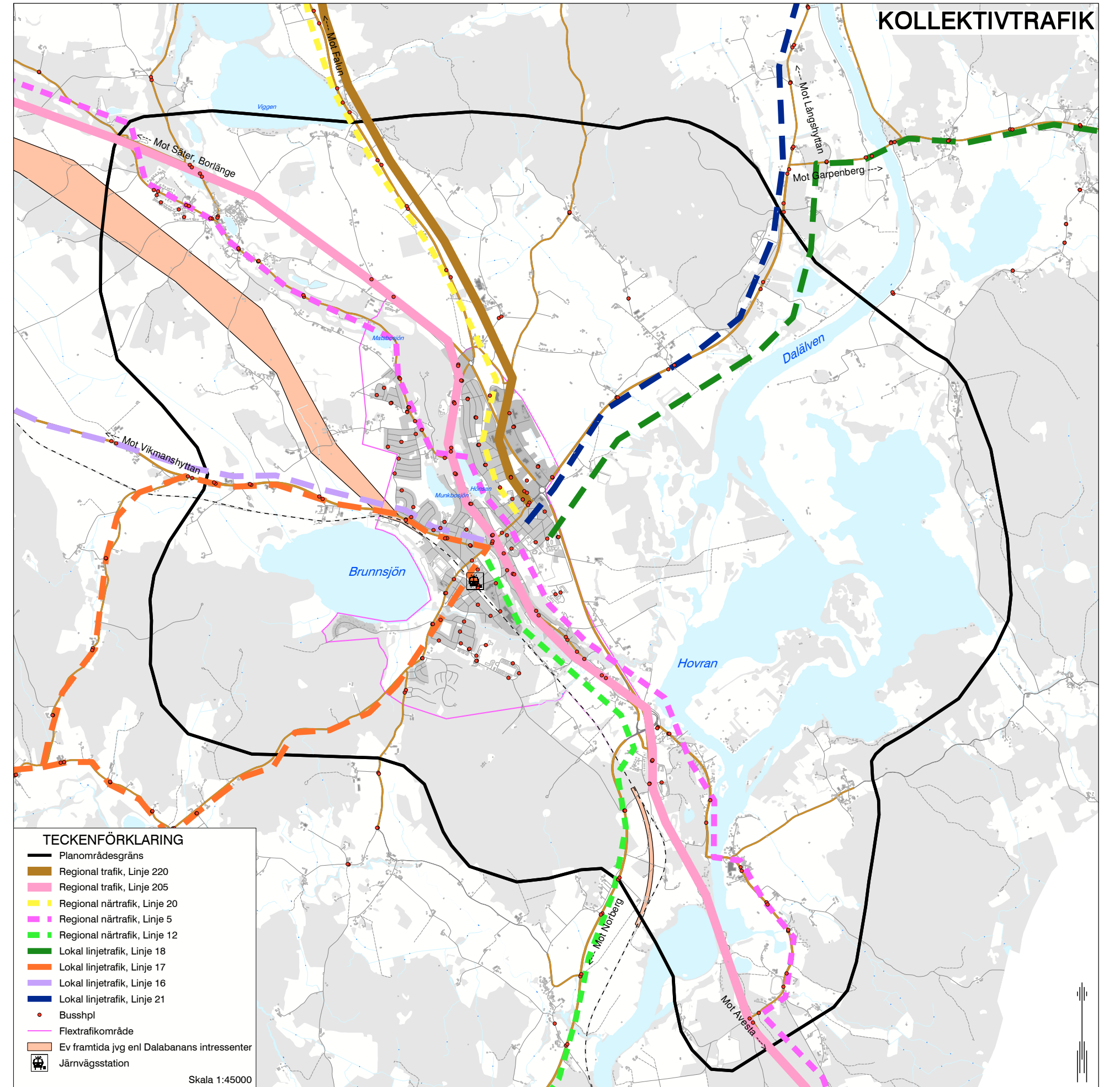
FÖRÄNDRINGSBEHOV

För att åstadkomma en trygg och trivsam trafikmiljö måste andelen tung lastbilstrafik i centrala staden minska. Lokalisering av verksamheter måste ske så att konflikter undviks och mer transport kan ske med tåg eller ta annan väg utanför staden. Omlastningsmöjligheter behövs till järnvägen antingen vid en byggd central för ändamålet utanför staden eller genom att lastbilen kör direkt upp på vagnen från en fast plan yta intill spåret.

TRAFIK OMLAND

KOLLEKTIVTRAFIK

Rekommenderade åtgärder - Kommunikationer

GATOR, VÄGAR OCH PARKERINGAR

- Samordna trafikplaneringen med övrig fysisk planering! Ett hjälpmedel kan vara Vägverkets fyrstegsprincip där man hellre påverkar transportbehovet eller gör befintliga transporter effektivare än ny- och ombyggnationer.
- Upprätta en trafikplan! Se särskilt över trafikflöden, farliga korsningar, parkeringar, ombyggnation av gator och lokalisering av gång- och cykelvägar. Fastställ parkeringsnorm.
- Utrusta ett antal parkeringsplatser med elstolpe för laddning av elbilar.
- Utforma trafik i centrala staden och utsatta villagator på gåendes och cyklisters villkor.
- Utred om färre enkelriktade gator medför ökad tillgänglighet och spridning av trafiken.
- Åsgatans affärsstråk görs om till gångfartsgata där bilar tar sig fram i lägre hastighet på gåendes villkor och där parkeringsmöjligheterna begränsas.
- Utforma Hökartorget och Stora Torget till trivsamma torg, med begränsad bilparkering.
- Utveckla parkeringarna vid centrumgallerian och August Lindbergs plan. Utred om Vasahyllans platser kan utökas. Förbättra tillgängligheten till Myrtorget och se över skyltningen.
- Utred hur rastplatsen vid älven kan utvecklas och göras tillgänglig.
- Undersök behovet av väg till en eventuell framtida omlastningsplats till tåg i Vikmanshyttan.
- Tydliga riktlinjer tas fram för skyddsavstånd och reklamannonser längs riksväg 70. Plank bör uppföras vid bostadsområdet mitt emot Moränget, till skydd mot buller och oskyddade passager.
- Bygg ny väg för industrin vid järnvägsstationen, samt rondeller eller andra säkra passager vid riksväg 70 –Kraftgatan, södra kurvan (Stadsberget) och korsningen Brunnsjögatan – Borgansvägen.
- Om industriområdet i Brunna exploateras bör ny anslutningsväg ordnas till Brunnsjögatan i enlighet med plankartan.

GÅNG- OCH CYKELTRAFIK

- Kommunen bör föregå som gott exempel och arbeta för att få invånarna att gå och cykla mer, t.ex. genom att hjälpa arbetsgivare påverka de anställda med bonussystem.
- Ta fram en cykelkarta över staden med sitt omland.
- Bygg ett sammanhängande gång- och cykelvägnät som känns säkert, tryggt och inbjudande samt med hög tillgänglighet funktionshindrade. Belysning är en viktig fråga för att våga cykla hem till byn på kvällen.
- Utveckla former för trafikplanering som ger barn möjlighet till delaktighet och inflytande.

- Samverka med Vägverket och byagrupper för att skapa säkra cykelmiljöer till omlandets byar och utflyktsmål.
- Säkra och trygga cykelpassager byggs vid viktiga korsningspunkter.
- Inventera stadens cykelparkeringar och föreslå åtgärder. Alla cykelställ bör erbjuda möjlighet att låsa fast cyklar. Större parkeringar bör dessutom utrustas med tak samt service för påfyllning av luft till däck. I centrum kan skåp finnas där varor kan låsas in.

KOLLEKTIVTRAFIK

- Kommunen ska arbeta aktivt för att få invånarna att resa mera kollektivt genom att vara ett föredöme, bedriva lobbyarbete, testprojekt och samarbete med företag och skola.
- Samarbeta med Region Dalarna för att förbättra pendlingsmöjligheterna på Dalabanan. Rätning av järnvägskurvor ger snabbare tågförbindelser inom länet och söderut.
- Skyddsavstånd till järnvägen ska utformas för att minimera olyckor och störning samt för att reservera mark till dubbelspår längs hela banan och trippelspår för möten i staden.
- Utveckla stationsområdet med god service och gestaltning så att trafikslag kan mötas.
- Öka bussarnas turtäthet mellan staden och övriga orter och städer, såväl dagtid, kvällar och helger.
- Flexbusstrafiken bör utvecklas och vara öppen för alla invånare i staden.
- Höga krav ställs på gestaltning, utformning och tillgänglighet.
- Trafikcentrat vid Myrgatan bör utvecklas med vinterbonade väderskydd.
- Befintliga hållplatser inventeras och åtgärder utarbetas för att stärka kollektivt resande.
- Samverka med Vägverket i satsningar för hållbart resande som kollektivtrafik, bilpooler, samåkning etc.

NÄRINGSLIVETS TRANSPORTER

- Planera för omlastningsmöjligheter till tåg i Hedemora och/eller Vikmanshyttan.
- För att minska antalet tunga transporter i Hedemora bör möjligheten undersökas att lokalisera tillverkningsindustri i Vikmanshyttan istället för i Hedemora. Finns intresse av att återinföra stickspåren där kan samlokalisering ge möjlighet till järnvägstransporter.

RISK OCH HÄLSA

NULÄGE

MILJÖKVALITETSNORMER

Se buller, luft och vatten!

EXTRAORDINÄRA HÄNDELSER

Vid en allvarlig kris eller extraordinär händelse, exempelvis med dygnslånga strömbrott, översvämningar av Dalälven, förorenat dricksvatten eller stora skogsbränder kan extra hjälp behövas. Vid sådana tillfällen kan kommunens frivilliga resursgrupp kallas ut. I Hedemora kommun finns ett 30-tal engagerade medlemmar redo. För bästa beredskap ska alla kommuner genom risk- och sårbarhetsanalyser utreda vilka extraordinära händelser som kan inträffa, hur dessa kan påverka kommunens verksamhet samt hur de ska hanteras. En sådan plan finns och utvecklas kontinuerligt. Planen tar idag bara upp resurser, organisation och ansvarsfördelning i kris-situationer.

RÄDDNINGSTJÄNST

Södra Dalarnas Räddningstjänstförbund ansvarar för räddningstjänsten i kommunen med huvudstationen i Avesta. En deltidsbemannad station finns i Hedemora och ger hela planområdet korta insatstider. En insatsbil finns för första hjälpen-insatser. Ambulanser och akutmottagning finns närmast i Avesta.

KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Förändrat klimat kan föra med sig kraftigare och ändrade mängder vind och nederbörd. Temperaturen beräknas öka 4 -5°C och nederbörden med omkring 15% det närmaste seklet. Somrarna blir torrare medan nederbörden ökar under det övriga året. Vindskydd, beredskap vid översvämning och möjlighet till avvattning av tak, vågområden och parkeringsytor blir viktigare att tänka på. Ökad risk för fukt och mögel i byggnader samt övergödning, giftalger och bakterier i sjöar följer också med varmare och fuktigare klimat. Behov och möjlighet att producera energi över året förändras.

ÖVERSVÄMNING, RAS OCH SKRED

Områden som är kända för att drabbas av översvämning är i första hand lågpartier kring älven. Kartan på sid 40 visar två nivåer av översvämningsrisk. Ett 100 årsflöde innebär det beräknade flödet inom 100 år. Högsta flöde är beräknat enligt Flödeskommitténs riktlinjer för dammdimensionering. Den bygger på en systematisk kombination av alla kritiska faktorer som bidrar till ett flöde. Översvämningar upp-

ströms vattentäkter kan göra dricksvattnet otjänligt. Vattenmättad jord och höjda grundvattennivåer för även med sig ökad risk för ras och skred. Stabiliteten kan även påverkas av högre markbelastning, minskade vattenmängder i vattendrag samt markvibrationer till följd av trafik eller sprängningar.

Rasriskkategorin (från 1991):

- Prioritet 1 = Åtgärder (undersökning) bör omgående vidtas.
- Prioritet 2 = Området besiktas och lodas årligen, befästa sektionen.
- Prioritet 3 = Området besiktas årligen och förändringar i strandområdet dokumenteras.

Vägtrummor och broar måste kunna släppa igenom tillräckligt med vatten under extrema förhållanden så att väsentliga samhällsfunktioner kan upprätthållas. Framtida kraftstation, återvinningscentral och reningsverk är belägna inom riskområde för översvämning och måste vara konstruerade för att tåla detta utan risker för allvarliga föroreningar i Hovran. Lakningen från den äldre sottippen visar idag inga höga närings- eller gifthalter.

BULLER

Det är inte känt om gränsvärden för miljö kvalitetsnorm om buller överskrids inom planområdet. Buller förekommer främst nära väg- och järnvägstrafik, vid skjutbana och motorsportområde. Bullrande industrier förekommer inte i större utsträckning än tidi-

ga transporter till och från mejeriet genom Grådö. Däremot upplevs det som besvärande med de vanligt förekomna buskörningarna i staden nattetid.

De i planen föreslagna förändringarna för infrastrukturen medför ökad bullerstörning för:

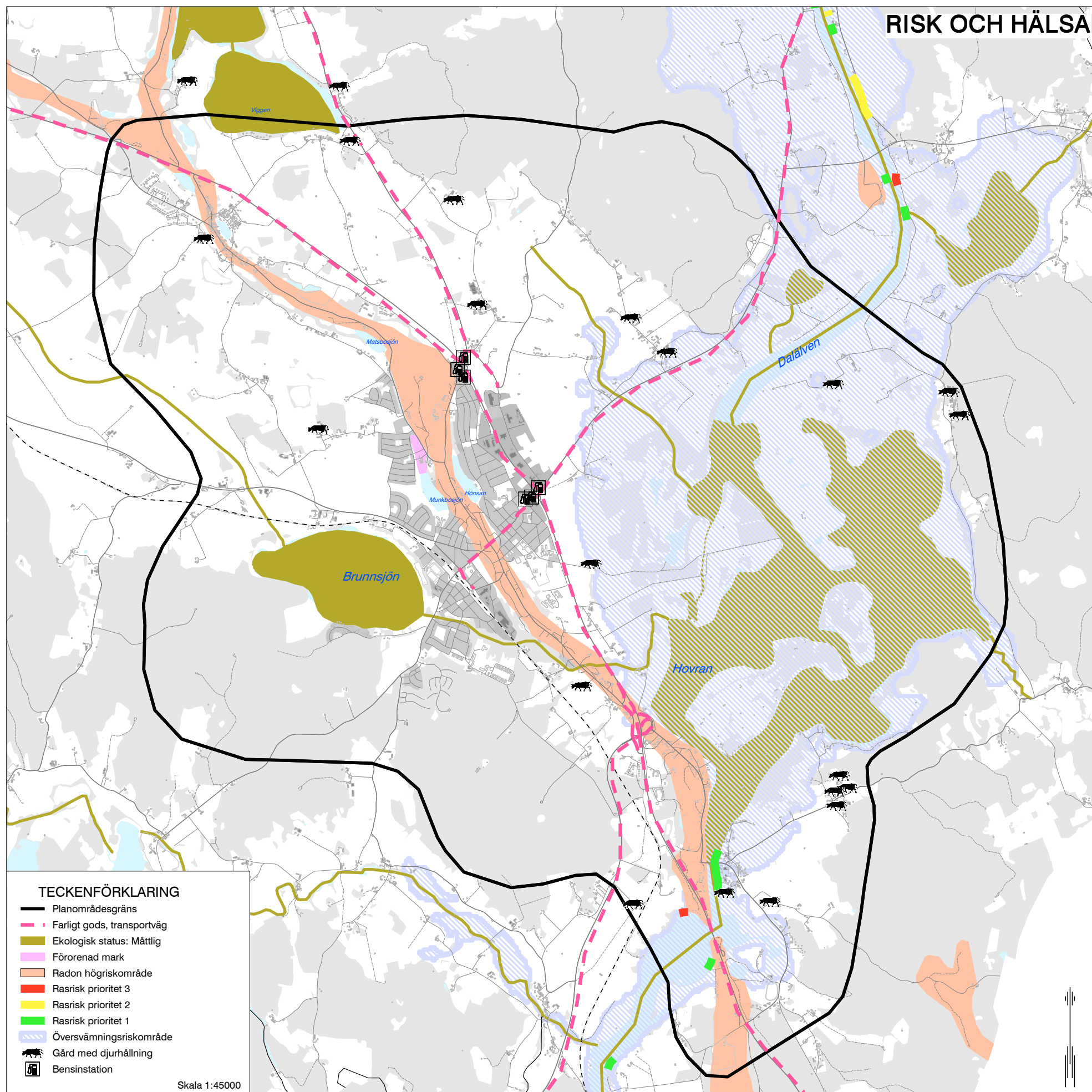
- närboende längs planerad väg på Svedjan och längs riksväg 70
- nya passagen till Morängets industri/handelsområde
- i och norr om Hedemora längs utvecklad snabbare järnväg.

DJURHÅLLNING

Boende och djurhållning alltför nära varandra kan ge upphov till besvär såsom lukt, flugor och allergier. Särskilt höns och svinuppfödning kan orsaka störningar för omgivningen. Fortsatt jordbruk och djurhållning är värdefullt för näringslivet och landskapet. Riktlinjer finns för djurhållning, befintlig och vid verksamhetsförändringar (Jordbruksverket/ Naturvårdsverket). För nyexploatering av bostäder i närheten av befintlig djurhållning finns råd och riktlinjer hos Socialstyrelsen och Boverket. Forskning pågår men lokala och regionala riktlinjer saknas för närvarande.

FARLIGT GODS

Rekommenderade leder för farligt gods passerar såväl planområdet som centrala Hedemora. Anvisad uppställningsplats för fordon saknas, liksom

policy för markanvändning intill farligt godsleder. Intill riksväg 70 gäller generellt 30 m byggnadsfritt avstånd. I planlagt område begränsas avståndet idag till ca 20 m.

FÖRORENAD MARK

Inom planområdet är två platser med högre risk utpekade, bägge vid Stadsberget. Det är dels en tidigare avfallsdeponi samt en verksamhet med ytbehandling. På dessa platser är det annan verksamhet idag. Återvinningscentralen är idag bara en mellanlagringsstation där farliga ämnen transporteras vidare ifrån relativt snabbt. Gamla tippen lakar ut förorenat vatten men i mycket liten omfattning. Provtagningsprogram finns.

LUFT OCH VATTEN

Ett genomförande av planen ska inte leda till att miljö kvalitetsnormernas gränsvärden överskrids. Normer som berör planområdet finns idag för ämnen i utomhusluft; kvävedioxid och kväveoxider, svaveldioxid, kolmonoxid, bly, bensen, arsenik, kadmium, nickel, bensapyren, partiklar och ozon. Nya miljö kvalitetsnormer väntas för dricksvatten.

Luftkvaliteten är god i Hedemora och dess omland. Vattensituationen är svårare. Brunnsjön, Mässingsboån och Broån har samtliga höga näringshalter, främst till följd av jordbruket. Även isgropssjöarna i staden drabbas emellanåt av algblooming, men här snarare till följd av lågt genomflöde och syresättning av vattnet. När det gäller grundvattnet är kvalitén och genomflödet god på vattnet i Badelundaåsen. Höga risker finns dock för föroreningar till följd av bebyggelse och infrastruktur längs infiltrationsområdet. Farligt gods transporteras längs riksväg 70 och bensinmackar finns belägna i Tviksta. Nämnda väg har hög säkerhetsnivå och saltas därför varje vinter.

RADON

Badelundaåsens genomsläppliga grus- och sandmaterial gör risken för markradon hög. En tät eller väl ventilerad grund är då viktigt. Hus byggda med blåbetong eller lättbetong, baserade på alunsiefer kan också vara radonhaltiga. Materialet användes åren 1929 -1975, men främst efter andra världskrigets slut. Vanligt vatten är den tredje källan till för höga radongashalter inomhus. Detta är generellt bara ett problem vid egna borrade brunnar som får sitt radontillskott från uranrika bergarter i direkt anslutning till borrhålen.

FOLKHÄLSA

Generellt för hälsotillståndet i länet är att vi röker mindre och allt färre ungdomar uppger att de provat alkohol och tobak. Kvinnor kring 40-50 år motione-

Rekommenderade åtgärder - Risk och Hälsa

- Vid detaljplanering och store byggnationer ses de geologiska förutsättningarna över.
- Utveckla kommunens plan för extraordinära händelser med riskanalys för olika händelser. Inkludera en sårbarhetskarta för grundvattentillgången och föreslå åtgärder vid eventuella olyckor med farligt gods.
- Driv projekt för minskat näringsläckage i Broåns avrinningsområde och höjd vattenkvalitet i staden sjöar.
- Utveckla skyddet av åsens grundvattentäkter.
- Regelbunden och lättillgänglig information om radonrisk och möjlighet till mätningar i enskilda bostäder bör finnas.
- Höj kunskapen om klimatförändringar i samhället och skapa beredskap för kraftig vind och nederbörd, översvämning, ökad fukt och risk för övergödning, giftalger och bakterier i sjöar. Vindskydd och möjlighet till avvattning av tak, vågområden och parkeringsytor blir t.ex. viktigare att tänka på. Framtida kraftstation, återvinningscentral och reningsverk måste vara konstruerade för att tåla översvämning.
- Nybyggnation inom älvens översvämningssområde vid beräknat 100-årsflöde bör bara tillåtas för enkla byggnader som garage och uthus. Enstaka villor, enklare verksamhet, vägar med förbifartsmöjligheter etc. kan lokaliseras inom område för dimensionerat maxflöde.
- Vid ombyggnation av infrastruktur ska hänsyn till bullerstörning tas. Behov av bullerskydd bör även utredas för boende längs riksväg 70. Naturvårdsverkets riktlinjer och miljö kvalitetsnorm ska följas.
- Vid förändringar av platser med känd eller misstänkt förorenad mark bör behov och möjligheter till åtgärder för att förhindra spridning av miljögift först undersökas.
- Gör fördjupade hälso-/livsvaneenkäter och föreslå åtgärder.
- Utveckla möjligheterna till motion och avkoppling i vardagen genom inbjudande grönområden, sittplatser, gång- och cykelstråk, bad, friluftsanläggningar och evanemang kring kost och motion.
- Ta fram en plats för uppställning av fordon med farligt gods, samt en policy för markanvändning intill farligt godsleder!

rar mer och regelbundet samtidigt som de uppger att de dricker mer vin än tidigare. Dalfolkets matvanor inkluderar mycket fet mat och övervikt hos barn är fortfarande vanlig. Ungdomar äter sämre, hoppar över frukost och uppger att de sover dåligt. Vi upplever stress med mycket krav och aktiviteter som skall hinnas med. Psyko-socialt mår vi sämre, en del till följd av att kraven på sjukskrivna och arbetslösa ökar. Sjukskrivningstalen är relativt höga i kommunen, kanhända till följd av en stor andel tunga jobb inom industri och vårdsektorn.

FÖRÄNDRINGSBEHOV

Klimatförändringarna ställer krav på att samhället ökar sin kunskap om sårbarhet och anpassningsbehov. Förändringarna berör samhällets alla sektorer.

Vid planering av bebyggelse och infrastruktur måste hänsyn tas till eventuella uppkomna störningar så som buller, radon, vibrationer eller begränsningar för jordbruk. Vid förändringar av platser med känd eller misstänkt förorenad mark bör åtgärder för att förhindra spridning av miljögift först undersökas. Vattenkvalitén behöver förbättras för sjöarna, grundvattenskyddet utvecklas liksom beredskapen för hur man ska agera vid olyckor och andra extraordinära händelser. Mat, motion och social hälsa tycks vara frågor att fokusera på i framtida folkhälsoarbete.

PLANFÖRSLAG

Planens fysiska innebörd för byggd miljö, natur och jordbruksmark presenteras i detta kapitel. Läs rekommendationerna ihop med respektive plankarta! Låt tillhörande illustrationer inspirera till lösningar!

Utveckling av omlandet

BO OCH LEVA

- Vid bygglovgivning ska hänsyn tas till översvämningsrisk, kollektivtrafikförsörjning, kulturmiljö, landskapsmiljö och olika typer av störningar som kan uppkomma. Mer omfattande byggnation ska föregås av framtagande av plan.

- Boende med livskvalitet kan erbjudas i en varierad bymiljö med närhet till staden (kulturmiljö, nära båthamn, nära stall m.m.) Ny bebyggelse bör ske genom förtätning. Hänsyn skall tas till jordbrukets intressen, platsens karaktär och byggnadstraditioner.
- Värna kulturmiljön i form av byarna, jordbrukslandskapet, äldre vägsträckningar, alléer etc.

Områdesbestämmelser bör tas fram till skydd för bebyggelsen i Österby och Hamre.

- Värna och utveckla rekreativsmöjligheterna vid Hovran, Brunnsjöberget, Hamreberget, Nibbleberget och vid Viggen. Verka för att klassa nedre Dalälven som biosfärsområde.

- Bygg ihop stadens reservvattentäkt med stamnätet. Anslut Bergbacken och Österby till det kommunala Vatten- och avloppsledningsnätet och förstärk kapaciteten för Grådös avlopp.
- Inga nya täkter bör tillkomma i Badelundaåsen.

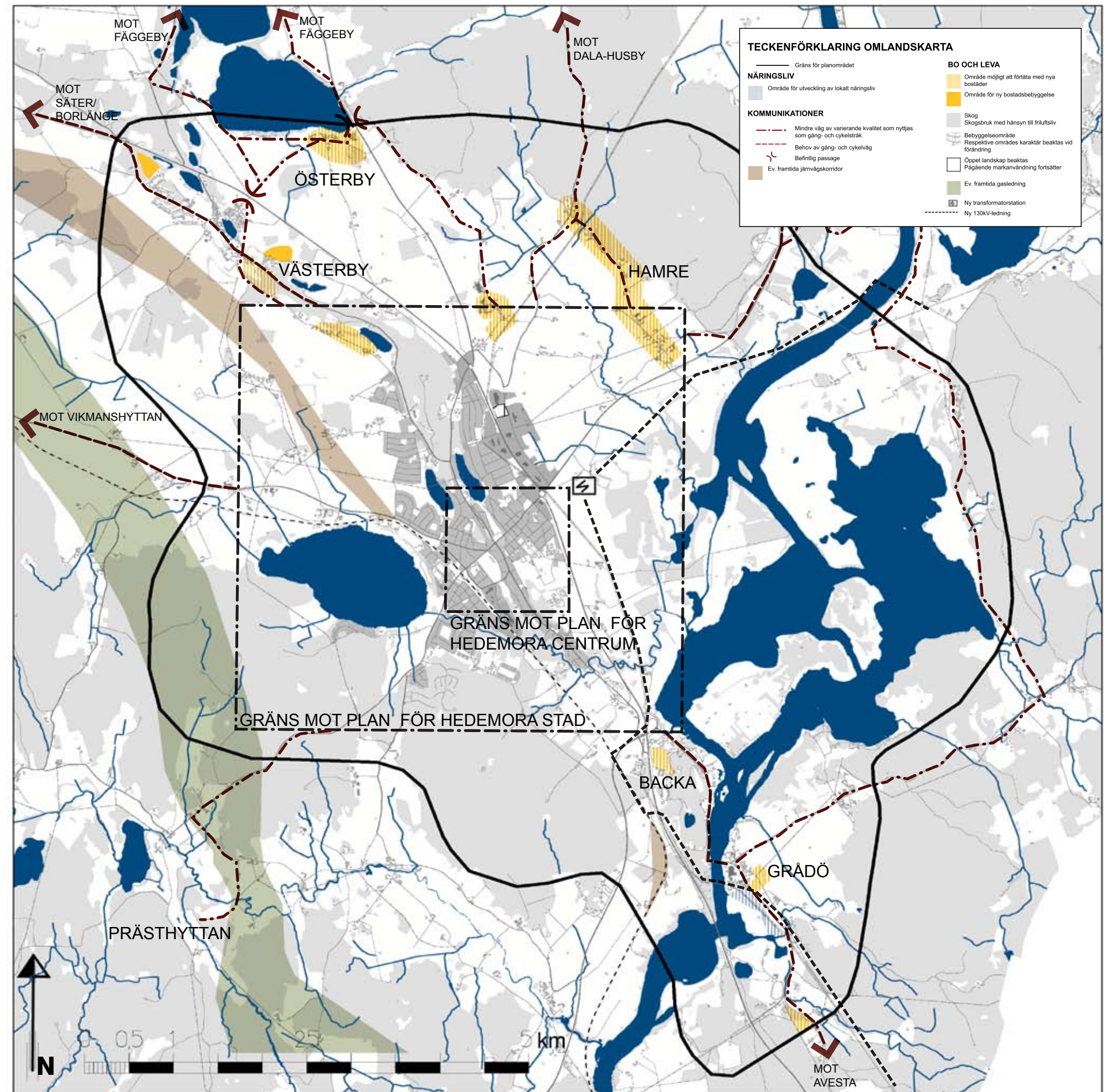
NÄRINGSLIV

- Pågående markanvändning fortgår. Jordbruksmarken hävdas och hålls öppen. Skogen brukas med hänsyn till friluftssintressena.
- Utred markbehovet för näringslivets utveckling.
- Planera för utvidgat näringsliv i anslutning till mejeriet i Grådö.
- Planera för en omlastningscentral i Hedemora och/eller Vikmanshyttan.

KOMMUNIKATIONER

- Omlandets byar, naturområden och besöksmål kopplas till tätortens gång- och cykelvägnät. Nyttja befintliga mindre vägar i landskapet som lockar till upplevelse.
- Utred tillfarten till rastplatsen vid Grådö.
- Verka för en uträtning av Dalabanan. Ta hänsyn till framtida behov av mark för dubbelspår.
- Undersök behovet av en framtida väg till en eventuell omlastningscentral i Vikmanshyttan.

För ytterligare rekommendationer inom specifikt temaområde (boende, näringsliv, grönstruktur etc.) se de gröna rutorna i slutet av kapitel "Bo och Leva" (s 28-29), "Näringsliv" (s 31) och "Kommunikationer" (s 38)! Även dessa utgör en del av planförslaget.

Utveckling av staden

BO OCH LEVA

BOENDE MED LIVSKVALITET I VARIERANDE MILJÖ

- Nära stad och vatten med möjlighet till sociala möten såväl på gemensamma gårdsutrymmen som i villaområden.
- Vid exploatering och ombyggnationer i bebyggda områden ska hänsyn tas till energieffektivitet, parkeringsbehov, landskapsbild, kulturmiljö, karaktär hos befintlig bebyggelse, risk för strålning samt störning och olycka nära väg och järnväg.
- Kommunen bör samverka med privata fastighetsägare och byggare för att utveckla befintligt bostadsbestånd. Utred särskilt behov och möjlighet till bra boende för äldre samt unga med särskilt behov.

LYFT FRAM HISTORIEN

- Skydda kulturhistoriskt värdefulla miljöer genom information och skyddsbestämmelser.
- Lyft fram historien i samband med ombyggnationer och satsningar på offentliga miljöer.
- Skapa en informationsplats om bygdens historia.

GRÖNA UTFLYKTER OCH SKÖNA BAD

- Vandra mitt i stadens gröna morar. Upplev Broåns regnskogslika raviner och Prosthagens glesa lövskog.
- Stigar förbinder Nibbleberget med Brunnsjöberget.
- Skydda och utveckla natur-, kultur- och friluftslivsvärdena vid Hovran, Stadssjön, Nötterödingen

och Broåns dalgång, t ex genom reservatsbildning och klassning av nedre Dalälven som biosfärsområde.

- Utveckla parker, grönområden, alléer, lekplatser och skolgårdar för variation och upplevelse året runt. Upprätta en grönplan/skötselplan för att säkerställa skötseln.
- Förbättra vattenkvaliteten i badsjöarna och utveckla badplatserna.

VIKTIGA VISUELLA SAMBAND

- Värna stadens entréer och utveckla den visuella kontakten med Hovran och odlingslandskapet.

UTBYGGT STADS- OCH FJÄRRVÄRMENÄT

NÄRINGSLIV

- Morängen - välbeläget industriområde med möjligheter till förtätning. En miljöupprusning bör ske med trädplantering, mer enhetlig avgränsning, plank eller stängsel, samt riktlinjer för skyltning och förbättrad annonsering mot väg 70.
- Tillverkningsindustri bör i första hand lokaliseras hit, till Långshyttan eller Vikmanshyttan.
- Planera för en omlastningscentral i Hedemora och/eller Vikmanshyttan.
- Verksamhet nära järnvägsstationen som kräver tunga lastbilstransporter bör om möjligt styra om till transport som järnvägsgods.
- Brunna industriområde bör exploateras först när an-

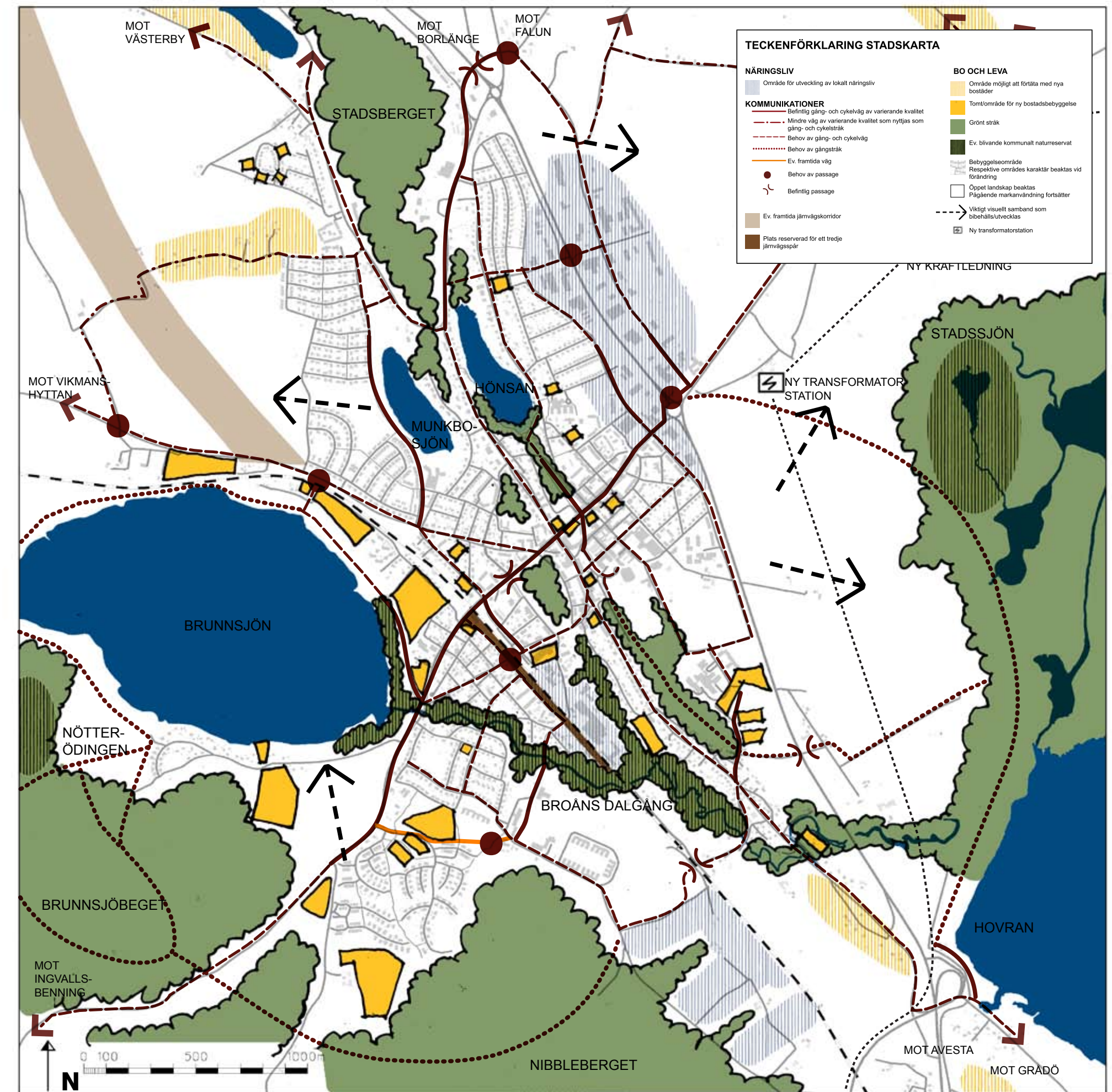
dra mer stadsnära verksamhetsområden är fullbyggda.

- Småskalig handel bör etableras i stadskärnan, medan skrymmande sällanköpshandel ges företräde framför annan verksamhet vid riksväg 70.
- Jordbruksmarken hävdas och hålls öppen. framför allt norr och öster om riksväg 70 ner mot Hovran.

KOMMUNIKATIONER

- Det befintliga gång- och cykelvägnätet saknar i vissa fall förbindelselänkar. Dessa bör kompletteras för att erhålla en sammanhängande tryggt och säkert gång- och cykelvägnät för hela tätorten.
- Omgivande naturvårdsområden kopplas till staden gång- och cykelvägnät. Som till exempel, vid Nibble och Brunnsjöberget, längs Broåns ravin, runt Brunnsjön och Hönsan, samt vid Hovran.
- Ett flertal säkra gång- och cykelpassager byggs vid korsningar med väg 70 och järnvägen.
- Ge staden en bättre identitet genom att utveckla dess entréer längs väg 70.

För ytterligare rekommendationer inom specifikt temaområde (boende, näringsliv, grönstruktur etc.) se de gröna rutorna i slutet av kapitel "Bo och Leva" (s 33-35), "Näringsliv" (s 41) och "Kommunikationer" (s 50-51)! Även dessa utgör en del av plansförslaget.

Utveckling av stadskärnan

UTVECKLING AV STADSMILJÖER

- Ta fram ett gestaltungsprogram för stadens offentliga miljöer, med riktlinjer för uteserveringar, bänkar, belysningsarmatur mm.
- Utgå från historia, funktion och platsens karaktär vid satsningar på offentliga miljöer.
- Utveckla tillgängligheten.
- Satsa på konstnärlig utsmyckning som t ex statyer, effektiv belysning och blomsterarrangemang.
- Utveckla samverkan mellan kommunala aktörer, föreningsliv, köpmän och privata intressenter.

S1. HÖKARTORGET

- Ett samlande offentligt rum med stadsmiljökväligheter i attraktivt centrumläge.
- Tydlig koppling till åsens gröna stråk från Stadsberget ner mot Hovran.
- Ämbetsgatan smalnas av. Torget utformas för gående, marknadsplats, uteserveringar, offentlig toalett, kiosk samt plats för konstnärlig utsmyckning/fontän.
- Omdisponering av p-platser och plantering av gatuträd.

S2. ÅSGATAN

- Här skapas en attraktiv småskalig gåfartsgata med utökad handel och medveten gatuedesign med utgångspunkt i stadens "neonkultur".
- Omdisponerade ytor för gående och trafik höjer säkerheten och tillgänglighet för oskyddade trafikanter.

S3. STATIONSGATAN

- Utveckla en tydligt visuellt samband och tillgängligt stråk mellan stationen och centrum.

S4. STORA TORGET - KYRKO GATAN

- Genom att bl a omdisponera parkeringarna samt utveckla angränsande gators material och utformning framhävs miljöns kulturvärden.
- Ett trafiksäkert genomgående gång- och cykelstråk anläggs utifrån platsens förutsättningar vad gäller material och byggnadshistoriska krav.

S5. CENTRUMGALLERIAN S PARKERING KV BJÖRKEN

- Skapa ett attraktivt stadsrum med flexibel användning för parkering, aktiviteter m.m.
- Försköningsåtgärder utförs samt väderskyddad läsbar cykelparkering.

Utveckling av trafikmiljöer

T1. NORRA ÅSGATAN

- Omfördelning av köryta för anläggning av sammanhängande gång- cykelbana som ger ökad säkerhet och trygghet för oskyddade trafikanter.
- Öka säkerheten med bl a markering av tomtutfarter.

T2. RESECENTRUM VID STATIONEN

- Ett modernt resecentrum med bättre komfort för omstigning mellan tåg- buss/cykel/bil.
- Åtgärder för väderskyddad läsbar cykelparkering och trygg spårpassage.

T3 AUGUST LINDBERGS PLAN

- Behålls som centrumnära parkering men med förbättrad funktion och miljö.

T4 VASAHYLLANS PARKERING

- Undersök möjligheterna att bygga ytterligare ett parkeringsdäck.

Utveckling av boendemiljöer

B1 KV SVALAN

- Tillgänglig mark för förtätning av nya bostäder inom Kv Svalan.

B2 (N) KV UGGLAN

- Byggnad i Kv Ugglan som bör utredas. Lämpligt för bostäder och lokalt näringsliv.

B3 (N) KV HÄGERN

- Tillgänglig mark för förtätning av nya bostäder eller näringsliv inom Kv Hägern.

B4 KV GRANEN

- Tillgänglig mark för förtätning av nya bostäder inom Kv Granen.

B5 (N) KV TRÄDGÅRDEN

- Område i Kv Trädgården som bör utredas. Lämpligt för bostäder och näringsliv.

B6 KV TERRASSEN

- Tillgänglig mark för förtätning av nya bostäder inom Kv Terrassen.

B7 (N) KV BJÖRNEN

- Område i Kv Björnen som bör utredas. Lämpligt för bostäder och näringsliv.

Utveckling av gröna miljöer och samband

G2 VASALIDEN ARENA

- En komplett friidrottsanläggning som är en del av Södra Dalarnas Idrottscentrum.

G2 SVEAPARKEN - EN STADSPARK FÖR ALLA KATEGORIER

- Ett brett utbud av aktiviteter och historiska inslag som Aaltopaviljongen mm.

G3 HENEMOREN - DEL I VIKTIGT STADSNÄRA GRÖNSTRÅK

- Ekologisk betydelse för rening av Hönsans vatten och med plats för fria fritidsaktiviteter.

Utveckling av lokalt näringsliv

N1 STATIONSOMRÅDET

- Exploatera ledig tomtmark inom stationsområdet för lokal näringsverksamhet.

För ytterligare rekommendationer inom specifikt temaområde (boende, näringsliv, gröstruktur etc.) se de gröna rutorna i slutet av kapitel "Bo och Leva" (s 33-35), "Näringsliv" (s 41) och "Kommunikationer" (s 50-51)! Även dessa utgör en del av plansförslaget.

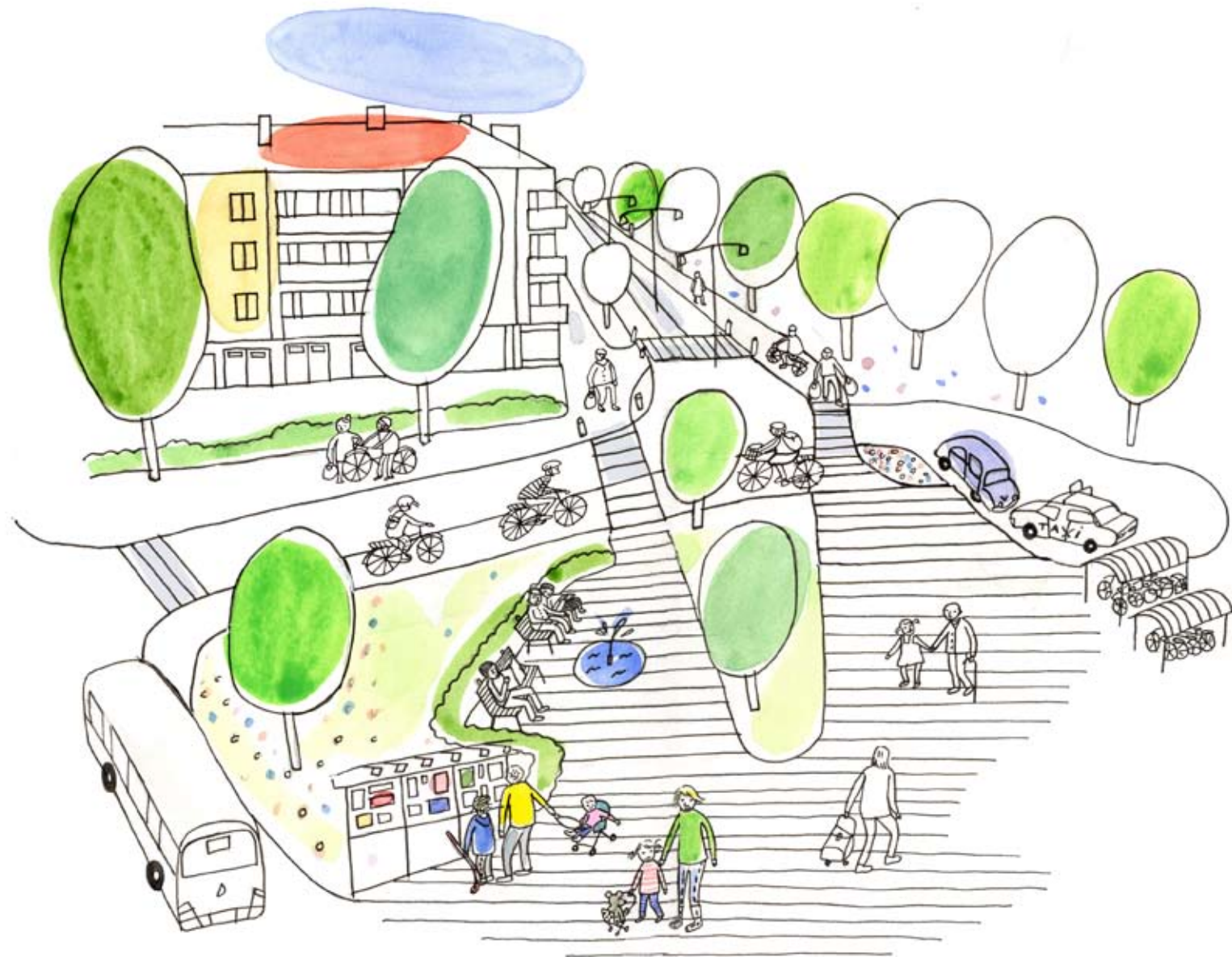
VISION HÖKARTORGET

- Handelsplats med historia som anpassas till nuvarande och framtida behov.
- Den norra delen utvecklas till större publik torgyta - den södra till en miljöanpassad parkering.
- Ämbetsgatans bredd minskas till förmån för att skapa en större användbar yta för torghandel, uteserveringar, sittplatser, konstnärlig utsmyckning m.m.
- Tydliga och breda gångpassager skapas mellan torgdelarna.
- Kiosk, WC och våningshiss mellan gatuplanen samlas i en profilbyggnad med intressant arkitektur.
- Trappdelen omstuderas för gradängar, sittplatser, vattentrappa och grönska.
- Miljöanpassad belysning av hela platsen utförs som en viktig del för upplevelse och trygghet.

VISION ÅSGATAN

- Utveckla stadens centrumstråk genom att göra det småskaligare och trivsammare.
- Dela upp det långa greda gaturummet med "tvärplatser" som knyter samman gatans bägge sidor och reducerar hastigheten.
- Fördela om antalet P-platser och plantera fler träd.
- Skapa större variation i markbehandling och möblering av gaturummet.
- Behåll enkelriktningen men minska körfältet och bredda gångbanorna.
- Satsa på belysning som ger trygghet och framhäver gatans och byggnadernas kvaliteter.

VISION STATIONEN - STATIONSGATAN

- Stationsområdet behöver få en mer ändamålsenlig utformning i takt med ett ökat kollektivresande.
- Stationsgatan ges en stadsmässig utformning med breda gångbanor som tydligt knyter samman stationen med centrum.
- Från perrongområdet ska man tryggt och enkelt kunna ta sig över stationsplan till Stationsgatan och vidare mot centrum.
- Korttidsparkeringen flyttas sydöst om stationen och ger plats för bilangöring, väderskyddade cykel-parkeringar på stationsplanen och förbättrad gång- och cykelpassage under järnvägen.

VISION KYRKOOGATAN

- Gata, torg, rådhus och stadshotell bildar en värdefull kulturmiljö som bör framhävas.
- Betona torgrummets kvaliteter genom att parkeringen sidosidnas stadshotellet så att detta blir en del av gatubilden.
- Behåll markbeläggningen och gatans generella användning för alla trafikanter men inför gåfartsgata med företräde för oskyddade trafikanter.
- Ersätt kantsten längs gatudelen med tydlig rännal av smågatsten och komplettera det åldriga trädbeståndet.
- Ge serveringen en inramning med platsens material och kulturprägel.
- Belys i första hand fasader och träd så att en trygg och tilltalande effekt uppnås.

VISION NORRA ÅSGATAN

- Åtgärder för ökad säkerhet och framkomlighet för oskyddade trafikanter.
- En kontinuerlig och bredare gång- och cykelbana tydligt avgränsad med kantsten och visuell markering.
- Markering av utfarter och fasade kantstensövergångar, effektiv belysning av gång- och cykelbana.
- Reducerad hastighet längs hela gatudelen med bostäder och utfarter.

KONSEKVENSER för Hedemoras utveckling

Visionen och planens rekommendationer syftar till att göra Hedemora stad och närliggande byar mer attraktiva att leva, bo och verka i, trots att ingen större tillväxt är att vänta. Planens förslag bedöms i huvudsak medföra positiv miljöpåverkan och inte få till följd att några miljö kvalitetsnormer överskrids. Betydande miljökonsekvens är att vänta om järnvägen ges en ny sträckning. Detta hanteras närmre i särskild miljökonsekvensbeskrivning tillhörande denna plan (enligt krav i miljöbalkens 6 kap § 11). Följande beskrivs några av planens generella konsekvenser. En separat miljökonsekvensbeskrivning finns för mer utförlig information om planens miljökonsekvenser.

Motorfordonstrafiken reduceras och bättre förutsättningar skapas för gående och cyklister. Gång- och cykelvägnätet kompletteras, görs säkrare och knyter ihop staden med omlandets byar och besöksplatser. Grönstråk, parker och lekplatser utvecklas och ges höjd kvalitet. Sjöarna renas och badplatser förbättras. En målmedveten satsning genomförs för att göra staden mer tillgänglig. Natur- och kulturvärden värnas. Gatu- och torgmiljöer förskönsas och görs trivsammare. Hedemoras speciella karaktär understryks och det historiska arvet respekteras.

De bostäder som byggs skapar en tätare stad eller komplettering i bebyggelsestråken. Bostäder, kontor och butiker blandas i stadskärnan. Det blir nära till all slags service.

Rekommendationerna gynnar såväl folkhälsa som en rad miljömål. Många förslag bidrar till ökad jämställdhet och förbättrar särskilt villkoren för unga och äldre. Särskilt kan nämnas; utvecklad kollektivtrafik, satsning på ett lokalt och nära serviceutbud, på förbättrad tillgänglighet och trygghet samt på centralt belägna bostäder. De sociala konsekvenserna av planen innebär också att den kulturella mångfalden värnas. Vidare att nya bekväma bostäder för äldre för med sig att yngre familjer får tillgång till rymliga prisvärda villor.

Attraktiva boendemiljöer har givetvis också betydelse för en positiv befolkningsutveckling och kommunens ekonomi, men har även påtalats som värdefullt för det lokala näringslivets vilja att finnas kvar på orten och vidareutvecklas. Ekonomiska konsekvenser av utvecklingsplanen är att de kommunala investeringar som krävs för en kvalitetsmässig upprustning av stadskärnan och byggande

av gång- och cykelvägar sträcker sig över en längre period. Genom samverkan med andra akörer i samhället kan kostnader hållas nere.

I planförslaget visas områden för ny bostadsbebyggelse i sjönära lägen vid Brunnsjön. Konflikt kan uppstå med det rörliga friluftslivet, vilket måste avvägas i efterföljande planering. Målkonflikter kan vid eventuellt ny dragning av Dalabanan och viss utbyggnad av ny bebyggelse uppstå genom buller och i förhållande till landskapsbild och jordbrukets intressen. Dessa målkonflikter bör beaktas i vidare planering.

Den föreslagna utvecklingen av Hedemora stad med omland är beroende av den regionala utvecklingen. Läget i en region, där det finns ambitioner om positiv utveckling och förhoppningar om en utbyggd Dalabana, är av avgörande betydelse för Hedemoras attraktionsvärde. Ett förverkligande av Hedemoras vision å andra sidan är av positiv betydelse för regionens attraktionskraft och om den realiserar ger den underlag för en utökad kollektivtrafik.

KÄLLOR / INSPIRATION

Kursivt = pågående aktivitet att bevaka inför revidering av planen

BILDER, ILLUSTRATIONER, KARTOR OCH DIAGRAM

Sid 1: Anna Maria Nordström

Sid 5: Hanna Forslund

Sid 10: Jan Ericsson

Sid 11: Anna Axling

Sid 12: Jan Ericsson

Sid 14, 1: Hedemora Bostäder 2: Hanna Forslund

Sid 16, 1: Hanna Forslund 2: Lillemor Kax

Sid 17, 1: Mats Nilsson, SDT 2: Michael Bergman 3: Hanna Forslund 4: Jan Ericsson
5: Michael Bergman 6: Jan Ericsson 7: Hanna Forslund 8: Jan Ericsson

Sid 18: Hanna Forslund

Sid 19, 1: Stefan Kvarnström 2: Jan Ericsson 3: Hanna Forslund 4: Tobias Johansson

5: Anna Maria Nordström 6: Agneta Widert 7: Hanna Forslund 8: Hanna Forslund

Sid 22, 1: Anna Maria Nordström 2: Hanna Forslund

Sid 24: Per Gilén

Sid 26: Hanna Forslund

Sid 30: Anpassarna

Sid 31: Anna Maria Nordström

Sid 32: Hanna Forslund

Sid 33: Hanna Forslund

Sid 39: Hanna Forslund

Sid 48: Gunnar Ridderstedt

Sid 49: Gunnar Ridderstedt

Sid 50: Gunnar Ridderstedt

Sid 51: Gunnar Ridderstedt

Sid 52: Gunnar Ridderstedt

(Sid 19,3 innebär sidan 19 bild 3, där bilderna numreras från vänster till höger, uppifrån och ned.)

ILLUSTRATIONER

Sid 8-9: Peder Melin och Lisa Gunnarsson, Ramböll, Falun

Sid 48-52: Peder Melin och Lisa Gunnarsson, Ramböll, Falun

DIAGRAM

Sid 14: Per-Olof Herou, kommunledningskontoret

PLANKARTOR

Sid 42, 45, 47: Lotta Fritz och Marit Montelius, Ramböll, Falun

TEMAKARTOR

Sid 7, 13, 15, 20, 21, 23, 25, 27, 32, 34, 36, 37, 40: Johan Lind, miljö-och byggförvaltningen

INSPIRATION TILL VISIONEN

Gruppredovisningar från seminarier i Hedemora 2007-2008

7 landmärken för hälsa och hållbarhet, J. Hallberg och B. Sterner, 2007

Den kreativa klassens framväxt, R. Florida, - Professor i ekonomi, 2007

7 resurser för hållbart byggande, P. G. Berg – Professor i hållbart samhällsbyggande, SLU, 2008

Bildspel av Jessica Andersson, Sveriges kommuner och landsting, del om trender i Sverige, 2008 (vidareutveckling av material från Nutek)

Diverse reklammaterial om Hedemora – signaler om ”Mer tid”, köpstad, det varierade näringslivet, kulturmiljöer, den nära naturen, ”Dalarnas äldsta stad”

REGIONALT UNDERLAGSMATERIAL (RUM) WWW.W.LST.SE

Riksintressen - Se särskild bilaga!

Övriga intressen för kulturmiljövård

Ängs- och hagmarksinventering

Natura 2000, naturreservat

Naturminnen

Fornlämningar

Skyddsområden för vattentäkt

Ramsar-område

Biotopskydd

...dessutom synpunkter från länsstyrelsen angående underlagsmaterial till denna plan, 2006 samt 2007

BEFOLKNING

En befolkning i förändring. Scenarier över befolkningsutvecklingen i Dalarna och dess kommuner 2000-2030, Dalarnas forskningsråd

KULTURMILJÖ

www.raa.se/kulturarv/landskap/riksintressen Riksintresse för kulturmiljövård

”Diskussion om kulturmiljövårdens riksintressen påbörjades av RAÄ under 2007 och fortsätter 2008.”

www.bebyggelseregistret.raa.se

Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister

www.fmis.raa.se

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister

Kulturvägar i Dalarna, Kulturhistorisk inventering av allmänna vägar, Länsstyrelsen 2002:21

Bevarandeplan för Hedemora stad, 1991

Skyddsvärd bebyggelse

Bevarandeplan för Hedemora omland, 1991 Skyddsvärd bebyggelse

GRÖNSKA OCH VATTEN

Svenska våtmarker av internationell betydelse – Våtmarkskonventionen och CW-listan

(ISBN91-620 – 1068-9), 1989, Naturvårdsverket

Inventering av ängar och betesmarker 2002-2004, Länsstyrelsen *kompletteras 2008*

Vattenvårdsplan för Dalälvens avrinningsområde, 2009, Länsstyrelsen Dalarna

BOENDE, LIVSMILJÖ

Bostadsmarknaden i Dalarna, 2008

Tyck om Hedemora – En sociotopundersökning för Hedemora stad, 2005, Anna Axling

HÅLLBAR UTVECKLING

Kvinnor och män i Dalarna 2008

Jämställdhetsstatistik från länsstyrelsen (hemsidan)

Dalarnas jämställdhetsstrategi 2005-2009

www.w.lst.se/jamstalldhet

Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013, 2008, Jordbruksverket

Dalastrategin – med förenade krafter mot 2016, Region Dalarna

Förslag till lokala miljömål, 2008, Hedemora kommun

Dalarnas miljömål 2007-2010, Länsstyrelsen

TRANSPORTER

Den goda resan, 2003, Vägverket

Strategi för miljöanpassade transporter - remissutgåva, Region Dalarna, oktober 2008

Länstransportplan 2004-2015, 2009, Region Dalarna

Banverkets framtidsplan, 2010-2020, 2009

Flextrafikutredning, 2008, Kommunledningskontoret

TRASThttp://www10-vv-se/vag_traf/vgu-trast/trast/index.htm

Vägar och gators utformning http://www.vv.se/templates/page3___10881.aspx

Länstransportplan 2004-2015. www.regiondalarna.se/lanstransportplan.html *under omarbetning*
Riksintresse för järnväg www.banportalen.se < järnvägen i samhället < riksintressen
Dalabanen Uppsala-Mora: Trafiksystems- och kapacitetsanalys, 2008, Banverket
Regional systemanalys Dalarna, Region Dalarna, 2008
Idéstudie Dalabanen – sträckan Sala – Borlänge, 2008, Dalabanans Intressenter
Förstudie för Dalabanen 2009, Banverket

TEKNISK FÖRSÖRJNING

Jordartskartan 12 G Avesta NV (SGU)
EnergiIntelligent Dalarna, 2006 (målår: 2016) *Kompletteras med övergripande del 2008*
Preliminär sträckning av naturgasledningar, 2007, EON
VA-utredning för Hedemora kommun 2002, Miljö- och byggförvaltningen
Kommunal klimatstrategi/energiplan, 2008
Verksamhetsområde för dagvatten?
Ansökan om tillstånd för utökad avloppsreningsanläggning vid Brunna, hösten 2008
Utredning om utökade skyddsområden för grundvattentäkter för Hedemora stad, hösten 2008
Hydrogeologisk kartering av grundvattentillgångarna längs Badelundaåsen, pågår 2008, SGU
Renhållningsordning inklusive Avfallsplan med Åtgärdsprogram för Hedemora kommun, pågå

RISK OCH HÄLSA

Översvämningsrisker i fysisk planering, Länsstyrelser i mellansverige, 2006
Mats Granvik epidemiolog på Landstinget
Kommunal informations/handlingsplan avseende extraordinära händelser för Hedemora kommun, 2007
SGUs berg- och jordartskartor, 2009

OFFENTLIG SERVICE

Nationella riktlinjer för demensvård, hösten 2008, Socialstyrelsen

ÖVRIGT

Ortsanalys för Hedemora stad, 2007
Hedemora kommuns kvalitetsredovisning, 2007
Proposition 1997/98:117 Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design
Plan för full delaktighet, Hedemora kommun, 2005

DELTAGARE I PROJEKTET UTVECKLINGSPLAN FÖR HEDEMORA STAD MED OMLAND

Projektgrupp

Michael Bergman, projektledare, stadsarkitekt, miljö- och byggförvaltningen, 2006 - aug 2008
Bernard Niglis, projektledare, chef för serviceförvaltningen, sept 2008 – jan 2009
Torbjörn Larsson, projektledare, chef för miljö- och byggförvaltningen, 2009
Hanna Forslund, projektsekreterare, planingenjör, miljö- och byggförvaltningen, 2006 – 2009
Kia Visén, projektledare, stadsarkitekt, miljö- och byggförvaltningen, 2010

Konsultstöd

Ann Lindqvist, samordnare, arkitekt, ARKALI, 2006-2009
Lotta Fritz, Ramböll – kap kommunikationer, kap planförslag
Marit Montelius, Ramböll - plankartor
Peder Melin och Lisa Gunnarsson - illustrationer
Anna Maria Nordström och Jan Ericsson, Språkform - layout

Kommunal arbetsgrupp (referensgrupp)

Barbro Sterner, Kommunledningskontoret - Miljömål, God bebyggd miljö
Per-Olof Herou, Kommunledningskontoret - Kollektivtrafik, statistik
Ulla Burell, Kommunledningskontoret - Näringsliv
Jan Bobäck, Kommunledningskontoret - Informationsansvarig
Roland Montin, Barn- o Grundskoleförvaltningen
Jukka Kuusisto, Barn- o Grundskoleförvaltningen
Solwig Pernsjö, Vård- o Omsorgsförvaltningen
Carina Nordahl, Vård- och Omsorgsförvaltningen
Anders Jacobsson, Socialförvaltningen
Per Granath, Gymnasiet
Lars Thoreus, Hedemora Bostäder AB
Anders Engdahl, Hedemora Energi AB
Per Torsell, Serviceförvaltningen
Kjell Rosén, Kultur- o Fritid
Hans Andersson, Miljö- o Bygg
Johan Lind, Miljö- och Bygg, kartansvarig

PRODUKTION

Språkform i Hedemora, 2010

HEDEMORA
KOMMUN